Ἀριθ. 293 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ ΣΤ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος δωδέκατος | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἀθήναις, φρ. 10, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.—Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι.—Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6 | 9 Αὐγούστου 1881

ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ἡ χώρα, ἧς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἕνωσιν ὥρισεν ἡ Εὐρώπη ἐν Κωνσταντινουπόλει, διασχίζεται εἰς δύο μέρη ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς καὶ γραφικωτάτης σειρᾶς τῆς Πίνδου, καθηκούσης ἀπὸ τοῦ βορειοδυτικοῦ εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν καὶ ἀποτελούσης φυσικὸν ὅριον Θεσσαλίας καὶ Ἠπείρου. Ἀπὸ τῆς σειρᾶς ταύτης, ἐγγὺς τοῦ διαβοήτου Μετσόβου, πηγάζει ὁ Πηνειός, ῥέων μαιάνδρου δίκην πρὸς ἀνατολάς, παρὰ τὰ Τρίκκαλα καὶ τὴν Λάρισαν, καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Αἰγαῖον διὰ τῆς πολυυμνήτου κοιλάδος τῶν Τεμπῶν. Τοιούτῳ τρόπῳ ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται κατὰ πλάτος εἰς δύο μέρη, πάνυ διαφέροντα ἀλλήλων. Τὸ βόρειον εἶνε ἄγριον, ὀρεινόν, δυσπρόσιτον, καὶ καλύπτεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑπὸ δασῶν πυκνοτάτων. Πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ὀρεινοῦ μέρους, μεταξὺ Πηνειοῦ, Εὐρώπου καὶ θαλάσσης, ὑψοῦται μεγαλοπρεπὴς ὁ πολύπτυχος Ὄλυμπος, ὅστις, κατὰ τὰ ἐπιχώρια δημοτικὰ ἄσματα, ἐρίζων ποτὲ πρὸς τὴν γείτονα Ὄσσαν, ἐσεμνύνετο λέγων

Ἔχω σαράντα δύο κορφαῖς κ' ἑξῆντα δύο βρυσούλαις.

Ἡ πανυπερτάτη κορυφή του, ἔνθα ἐκάλει εἰς βουλὴν τοὺς ἄλλους Θεοὺς ὁ τερπικέραυνος Ζεύς, εἶνε ὅλη φαιὰ χάλιξ, ἣν ἐπὶ τῶν κατωτέρων ῥάχεων ἀναπληροῦσι πολλαχοῦ πυροειδεῖς σχηματισμοί. Ἡ φυτεία σφριγᾷ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τῶν βορείων καὶ τῶν δυτικῶν κρημνῶν. Κυριώτερα δένδρα εἶνε ἡ δρῦς, ἡ ὀξύα, ἡ πίτυς, ἡ πεύκη, ἡ ἀγρία ἐλαία, θάμνοι δὲ ἡ ἄγνος (λυγαρία), ἡ ῥοδοδάφνη κ.λ. Ἐν ταῖς κοιλάσι φύεται ἄφθονος ἡ ἱσπανικὴ καστανέα· ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ ποταμοῦ καὶ τῶν ποταμίων σκεπάζονται αἱ ὄχθαι ὑπὸ δασυφύλλων δένδρων καὶ τῆς δάφνης τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τοῖς δάσεσιν ἐμφωλεύουσιν ἔλαφοι, λύκοι καὶ αἶγες ἄγριαι. Ἐπὶ τῶν κλιτύων καὶ ἐν ταῖς κοιλάσιν ὑπάρχουσι πολυάριθμοι κῶμαι, τὰ «Κεφαλοχώρια» λεγόμεναι, κατέχουσαι γῆν ἰδίαν, ἀπηλλαγμένην πάσης φεουδαλικῆς καὶ οἱασδήποτε ἄλλης δουλείας. Ἐκ τῶν κατοίκων οἱ μὲν εἶνε Ἕλληνες, οἱ δὲ ἐν μέρει ἐξηλληνισμένοι Κουτσόβλαχοι ἔχοντες πάντη ἰδιόρρυθμον ἐθνότητα. Ἡ χώρα οὐδέποτε ὑπεδουλώθη τελείως, διότι οἱ ἀτίθασσοι ὀρεινοὶ διέσωσαν τὸ παλαιὸν πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον δὲν ὑπάρχουσι παρ' αὐτοῖς Τοῦρκοι βέηδες ἤτοι Μουσουλμάνοι γαιοκτῆται· σώζεται δὲ ἕως τῆς σήμερον ἀναλλοίωτον τὸ ἀρχαιότατον σύστημα τῆς κατὰ δήμους αὐτοδιοικήσεως. Ἑκάστη κώμη ἐκλέγει ἴδιον *Μουχτὰρ* καὶ τοὺς δημογέροντας, οὐδεμίαν δὲ ἀνέχεται ἔξωθεν ἀνάμιξιν εἰς τὰς δημοτικὰς ὑποθέσεις της. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδος ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀπωθεῖτο μετὰ δριμύτητος καὶ ὑπερηφανίας πολλῆς· ἡ φυλακὴ τῆς χώρας ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς ἐγχωρίους ἁρματωλοὺς, ἤτοι τὰ παλληκάρια· ἕκαστον δὲ τῶν σωμάτων τούτων εἶχε προϊστάμενον χριστιανόν, πρωτοπαλλήκαρον καλούμενον, οὗτινος τὸ ἀξίωμα ἦτο κληρονομικόν. Κατὰ παλαιὰν παράδοσιν ἡ δύναμις αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ὀθωμανικῆς κατακτήσεως. Οἱ Τοῦρκοι ὑπέταξαν ῥαδίως τοὺς ἐν ταῖς πεδιάσιν· ἀπαντήσαντες δὲ μεγάλην ἀντίστασιν ἐπὶ τῶν ὀρέων, ἔκριναν συμφερώτερον νὰ ἀφῶσι τοῖς ὀρεινοῖς τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἠρκέσθησαν εἰς μικροὺς φόρους ἐνιαυσίους. Μετά τινα χρόνον οἱ πασάδες ἐβουλεύθησαν νὰ αὐξήσωσι τὴν ἐξουσίαν των, καὶ ἐπειράθησαν νὰ λάβωσι κῦρος ἀπόλυτον ἐπὶ τῶν κατὰ τόπους στρατῶν. Πρῶτον βῆμα εἰς ἐπίτευξιν τοιούτου σκοποῦ ἦτο ἡ ἐν τοῖς στρατηγικωτέροις χωρίοις σύστασις πολυαρίθμων στρατιωτικῶν σταθμῶν ὑπὸ τοὺς Δερβεναγάδας, ἤτοι τοὺς φύλακας τῶν στενῶν· ὅλον δὲ τὸ σύστημα διηύθυνεν ἀνώτερος ἀξιωματικὸς, ὁ Δενβερτσηπασᾶς. Οἱ ὀρεινοί, καίπερ νοήσαντες εὐθέως τὸ ἐπικίνδυνον τῆς καινοτομίας, δὲν ἀντέταξαν παραχρῆμα προφανῆ ἀντίστασιν· ἀμφότερα δὲ τὰ συστήματα ἐσώζοντο καὶ ἐνήργουν παραλλήλως μέχρι τῶν μέσων τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ τῶν στενῶν φυλακὴ ἀνετέθη οὐχὶ πλέον εἰς τακτικὸν στρατὸν ὀθωμανικόν, ἀλλ' εἰς Μουσουλμάνους Ἀλβανοὺς, ἀσπόνδους τῶν Ἑλλήνων ἐχθρούς. Ἔκτοτε ἀδιαλείπτους ἠγωνίζοντο ἀγῶνας οἱ ἁρματωλοὶ καὶ οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶται μετ' ἀμφιῤῥεποῦς τύχης, ἄχρις οὗ ἀπεδείχθη Δερβεντσηπασᾶς ὁ ἐκ Τεπελενίου Ἀλῆ πασᾶς. Ὁ πολυμήχανος οὗτος Ἀλβανὸς, βουλευθεὶς νὰ καθυποτάξῃ ἑαυτῷ ὅλην τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Θεσσαλίαν, κατώρθωσε νὰ διαλύσῃ τὸ ἀνεξάρτητον σύστημα τῶν ἁρματωλῶν· δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ καταβάλῃ τὸ παλαιὸν φιλελεύθερον τοῦ λαοῦ πνεῦμα· οἱ διασκεδασθέντες ἁρματωλοὶ, βαρέως φέροντες τὴν νέαν τῶν πραγ-

μάτων τάξιν, ἀνέβησαν ἐπὶ τὰ δυσπροσιτώτερα μέρη τῆς χώρας καὶ ἐγένοντο «κλέπται». Σημειωτέον ὅμως, ὅτι οἱ κλέπται τοῦ Ὀλύμπου ἠνώχλουν καὶ ἐσύλουν μόνον τοὺς Μουσουλμάνους, διῆγον δὲ ἐν εἰρήνῃ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ὁμογενεῖς καὶ συμπολίτας, οἵτινες τοὺς ὑπελάμβανον προστάτας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἐθαύμαζον δὲ τὴν ἀνδρείαν των, τὴν ἀκριβεστάτην εὐθυβολίαν, τὴν θαυμαστὴν καρτερικότητα, τὴν πρὸς τὰς γυναῖκας ἱπποτικὴν συμπεριφορὰν καὶ τὴν στωϊκὴν ἀπάθειαν, μεθ' ἧς, αἰχμαλωτευόμενοι, ὑπέμενον τὰς φρικωδεστάτας τῶν βασάνων. Ὁσάκις ὑπὸ μεγάλης ἐνδείας ἠναγκάζοντο νὰ λῃστεύωσιν ὁμοθρήσκους, κατεσύλουν μοναχοὺς καὶ ἐπισκόπους, οὓς ὑπελάμβανον φίλους τῶν Τούρκων. Ἀρχομένης τῆς καθ' ἡμᾶς ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ὑπέφωσκον αἱ ἰδέαι τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, νοήσας ὁ Ἀλῆς, ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῇ τοὺς Ἕλληνας χάριν τῶν ἑαυτοῦ σκοπῶν, ἐπεχείρησε διαπραγματεύσεις πρὸς κλέπτας καὶ ἀρματωλοὺς καὶ ἐπεκαλέσατο εἰς βοήθειαν τοὺς παλαιοτάτους ἐχθρούς του. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀπέτυχε τοῦ σκοποῦ· αἱ συμμορίαι ὅμως, ὅσας τὸ πρῶτον ἐκάλεσεν εἰς τὸ εἶναι διὰ τῶν διωγμῶν, καὶ ὅσας κατόπιν συνήθροισε διὰ τῶν προσκλήσεών του, ἀπεδείχθησαν πυρὴν τῶν στρατιῶν, αἵτινες ἔπειτα ἠγωνίσαντο ἐπὶ τῆς μεγάλης ἐπαναστάσεως. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου κλέπται καὶ ἀρματωλοὶ ἐγένοντο ἄφαντοι, ἡ δὲ φυλακὴ τοῦ ὄρους ἀνετέθη εἰς Ἀλβανούς· ἀλλ' οὐδέποτε ἐξέλιπε τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα· οἱ ὀρεινοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἀείποτε ἐνθουσιωδῶς ἐπευφήμησαν εἰς πᾶσαν ἐπιτυχῆ τῶν Ἑλλήνων ἀπόπειραν ὑπὲρ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ μικροῦ βασιλείου των. Δυσμόθεν τοῦ Ὀλύμπου, κεῖται ὀλιγάνθρωπος καὶ ἄγνωστος χώρα, ἧς τὴν ῥάχιν ἀποτελοῦσι τὰ Καμβούνια ὄρη, συνδέοντα ἐν σχήματι τοῦ γράμματος V τὰς δυτικὰς ἄκρας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς ἀνατολικὰς τῆς Πίνδου, καὶ ὑψούμενα ὡς ἀνυπέρβλητος φραγμὸς κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ εἰσβολῶν, διότι ἔχουσι πλείστας μὲν δυσβάτους διόδους, ὧν ποιοῦνται χρῆσιν οἱ λῃσταί, δύο δὲ μόνον ὁδοὺς προσιτὰς εἰς ἱππικὴν δύναμιν. Διὰ τοῦτον ἴσως τὸν λόγον ἡ βερολίνειος συνδιάσκεψις συνέστησε τὰ Καμβούνια ὄρη μέλλον ὅριον Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος.

Καταβαίνοντες εἰς τὸ νότιον ἥμισυ τῆς Θεσσαλίας, εὑρίσκομεν χώραν πάντη διάφορον, εὐρεῖαν δηλονότι, πολύυδρον καὶ εὐδαίμονα πεδιάδα, διακοπτομένην πολλαχοῦ ὑπὸ ὑλωδῶν λόφων, ὁριζομένην δὲ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Ὄθρυος. Εἶνε δὲ ἡ Ὄθρυς τὸ νῦν βορεινὸν ὅριον τοῦ βασιλείου ἀπὸ τῆς Πίνδου ἄχρι τοῦ Παγασαίου κόλπου. Ἐπειδὴ ἡ μερὶς αὕτη οὐδένα εἶχεν ἀνυπέρβλητον φυσικὸν φραγμὸν κατὰ τῶν ξένων ἐποικίσεων, οἱ Τοῦρκοι ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἁλώσεως, καὶ ἔκτοτε ἔμειναν οἱ κύριοι γαιοκτῆται. Κατὰ τὸ δυτικὸν τῆς πεδιάδος εὑρίσκομεν Μουσουλμάνους ἀγρότας, οἵτινες, διὰ τὴν ὀρφνώδη χροιὰν καὶ τὴν ταταρικὴν ὄψιν των, φαίνονται οὐχὶ Ἕλληνες ἢ Σλάβοι ἐξωμόται, ἀλλὰ γνήσιοι Ὀσμανίδαι, ἀπόγονοι τῶν ἐπὶ τῆς ἁλώσεως ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ὑπὸ τὸν Τουρκὰν βέην μεταναστευσάντων, ἵνα ματαιώσι τὰς λῃστρικὰς ἐπιδρομὰς τῶν γειτόνων Χριστιανῶν ὀρεινῶν. Ἐλθόντες ἐκ τοῦ Κονιάχ, ἤτοι τοῦ παλαιοῦ Ἰκονίου, καλοῦνται Κόνιαροι, καὶ διετήρησαν πλείστας τῶν πατρῴων ἀρετῶν· ἀλλὰ τὸ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἀδιάλλακτον μῖσός των τοὺς ἀπέδειξε φανατικωτέρους τῶν ἐν Μ. Ἀσίᾳ ὁμοφύλων. Ἐν ταῖς ἐπιλοίποις Θεσσαλικαῖς πεδιάσιν ἀνήκει τὸ ἔδαφος ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς Μουσουλμάνους· ἀλλ' οἱ τοῦτο καλλιεργοῦντες ἀγρόται εἶνε ἅπαντες Ἕλληνες ἢ Κουτσόβλαχοι τὸ γένος καὶ Χριστιανοὶ τὸ θρήσκευμα. Συνήθως οἱ βέηδες ποιοῦνται τὰς διατριβὰς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν διαχείρισιν τῶν τσιφλικίων των εἰς σουμπασῆδας ἤτοι ἐπιτρόπους, τοὺς πλείστους Μουσουλμάνους Ἀλβανούς. Οὗτοι πάλιν ἐκμισθοῦσιν αὐτὸ εἰς ἀγρότας ἀντὶ ὡρισμένου ποσοῦ τῶν προϊόντων. Ὁσάκις ὁ ἀγρότης παρέχει αὐτὸς τὸν σπόρον, ἀποδίδει συνήθως τὸ τριτημόριον τοῦ σίτου, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δεκάτης· ὁσάκις δὲ παρέχει τὸν σῖτον ὁ γαιοκτήτης, ἡ συγκομιδὴ χωρίζεται εἰς δύο ἴσας μοίρας, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δεκάτης καὶ τοῦ σπόρου. Ἀγρότης ἐργαζόμενος δι' ἑνὸς ἀρότρου σπείρει 12 μεδίμνους σίτου καὶ 7 κριθῆς, πρὸς δὲ τούτοις διὰ τὰ κτήνη αὐτοῦ βρόμην, ἧς δὲν συμμετέχει ὁ γαιοκτήτης, τοῦ δὲ θέρους βόσπορον ἢ σήσαμον κατὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἐδάφους. Ἐπειδὴ ἡ συγκομιδὴ ὑπάρχει κατὰ μέσον ὅρον ὀκταπλασίων τοῦ σπόρου, ὁ ἀγρότης ἔχει ἐτησίαν πρόσοδον 22 λιρῶν, πλὴν ὅσων κερδαίνει ἐκ ποιμνίων, ἀγελῶν, σησάμου, χόρτου, ἀμπελώνων, μελισσῶν, μετάξης κ.λ. Ταῦτα δὲ πάντα ὑπεραρκοῦσιν εἰς τὰς χρείας του, διότι καὶ τὰ ἐνδύματά του κατασκευάζονται οἴκοι καὶ ἡ τροφή του εἶνε λιτωτάτη. Ἀγοράζει μόνον ἔλαιον, ἐλαίας, ἰχθῦς τεταριχευμένους, ῥακῆν, καφὲ, σάκχαρι. Φόροι ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶνε ἡ δεκάτη τῶν καρπῶν, περὶ τὰ 30 γρόσια ἤτοι ἓξ σελίνια ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας (βεργί), 43 γρόσια ἤτοι 7 σελ. 9 δην. εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, 3 σελ. τῷ ἐπισκόπῳ καὶ μικρὰ εἰσφορὰ ὑπὲρ τοῦ μισθοῦ τοῦ ἐφημερίου. Κατὰ κακὴν μοῖραν ταράττουσιν ἐνίοτε τὸν θεωρητικὸν τοῦτον προϋπολογισμὸν ἡμέραι ἀργίας καὶ μέθης, ἔκτακτοι καὶ βίαιαι ἀπαιτήσεις τοῦ γαιοκτήτου, τοῦ ἐργολάβου καὶ τοῦ λῃστοῦ καὶ νόσοι ἐνσκήπτουσαι εἰς τὰ κτήνη· καθόλου δὲ εἰπεῖν, ὅταν ἡ χώρα ἦνε ἥσυχος, ἡ τοῦ ἀγρότου τύχη δὲν εἶνε σκληρά. Κατὰ νόμον ἔχει δικαίωμα νὰ ἀλλάξῃ τόπον διατριβῆς, ἐὰν θελήσῃ, καθ' ὅσον ὁ ἰδιοκτήτης εἶνε ἐλεύθερος νὰ τὸν ἀποβάλῃ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἐνιαυσίου συμβολαίου· ἀλλ' αἱ τῆς διατριβῆς ἀλλαγαὶ εἶνε σπανιώταται· διότι οἱ μὲν εὐπορώτεροι τῶν ἀγροτῶν στέργουσι τὴν τύχην των, οἱ δὲ ἄποροι κρατοῦνται ὑπὸ τῶν χρεῶν. Ἄλλοι ἀγρόται μένουσιν ἀείποτε ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ, διότι ἔκτισαν καταλύματα ἐν οἷς καλλιεργοῦσιν ἀγροῖς. Ἐν ἑκάστῃ κώμῃ ἐπικρατεῖ εἴδός τι ἐπιτοπίου αὐτοδιοικήσεως, ἐκλεγομένων τῶν προεστώτων καὶ τῶν δημογερόντων ὑπὸ τῶν οἰκογενειαρχῶν· ἀλλ' ἡ αὐτοδιοίκησις εἶνε πολλάκις φαινομένη μᾶλλον ἢ πραγματική, διότι ὁ σουμπασῆς ἤτοι ἐπίτροπος, ἐξελέγχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν τῶν κοινῶν διαχείρισιν, ἐνιαχοῦ δὲ ἀποβαίνει μικρὸς τύραννος. Ἀλλ' εἰς τὰς τυραννικὰς τοῦ σουμπασῆ τάσεις ἐγείρεται καί τις φραγμὸς σπουδαιότατος. Ἐπειδὴ ὑπάρχει σπάνις μὲν ἐργασίας, ἀφθονία δὲ ἀγρῶν, δέον νὰ φροντίζῃ ἵνα μὴ μεταβῶσιν οἱ ἐργάται του εἰς ἄλλο κτῆμα, διότι μετὰ δυσκολίας μεγίστης εὑρίσκει νὰ τοὺς ἀναπληρώσῃ. Καὶ οἱ γαιοκτῆται, οἱ χαίροντες ὑπόληψιν ὅτι προσφέρονται φιλανθρωπότερον τοῖς γεωργοῖς, προθύμως δὲ χορηγοῦντες εἰς ἐπήλυδας ἀργύρια ὅπως τοὺς ἀπαλλάξωσι παντοίων πρὸς τοὺς τέως κυρίους των ὑποχρεώσεων, δὲν εὑρίσκουσι χεῖρας ἱκανὰς εἰς καλλιέργειαν ὅλης τῆς ἀροσίμου γῆς των, ἧς μεγάλη μερὶς ἀφίνεται εἰς νομάς. Ἐκμισθοῦνται δὲ αὐτὴν τοῦ χειμῶνος Ἀλβανοὶ ἢ Βλάχοι ποιμένες, οἱ μὲν ἀπὸ Δίβρας, οἱ δὲ ἀπὸ τῆς Πίνδου καταβαίνοντες μετὰ πολυαρίθμων βοσκημάτων. Κατὰ τὸν κ. Βλῶντ, τὰ τέσσαρα τμήματα τῆς νοτίου Θεσσαλίας, Ἀρμυρὸν, Φάρσαλα, Καρδίτσα, Τρίκκαλα ἔχουσι 200,000 κατοίκων, ἤτοι 180,000 Χριστιανῶν καὶ 20 Μουσουλμάνων. Ἐκ τῶν Χριστιανῶν 8 τοῖς 100 εἶνε Βλάχοι, οἱ δὲ λοιποὶ Ἕλληνες. Ὑπάρχουσι 273 κτήματα μετὰ 88,575 Χριστιανῶν μισθωτῶν. Πάντα ταῦτα ἐπὶ τῶν Κριμαϊκῶν ἀνῆκον εἰς Μουσουλμάνους· σήμερον δὲ 86 μετέβησαν εἰς χεῖρας Χριστιανῶν, ἄλλα δὲ 27 κατέχουσι Χριστιανοὶ ἅμα καὶ Τοῦρκοι. Ἐντεῦθεν φαίνεται, ὅτι τὸ ἔδαφος, καίπερ ἀνῆκον κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν δεσπόζουσαν φυλὴν, περιέρχεται ταχέως εἰς τοὺς λιτωτέρους καὶ φιλεργοτέρους βραγιάδας. Ἅμα τελειωθείσης τῆς εἰς τὸ βασίλειον προσαρτήσεως θὰ διαμφισβητηθῶσιν οἱ τίτλοι οὐκ ὀλίγων γαιοκτητῶν· διότι, κατὰ τὴν ἔκθεσιν τοῦ ἀξιωματικοῦ Σύγγε, πολλὰ τῶν τσιφλικίων, καὶ δὴ τὰ εὐρύτατα καὶ ἄριστα, ἦσαν ἄλλοτε κῶμαι καὶ κοινότητες, δημευθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἔπειτα δὲ πωληθεῖσαι. Οἱ ἀγροὶ φέρουσι καὶ νῦν τὰ ὀνόματα τῶν πρόσθεν κυρίων των, ὧν οἱ ἀπόγονοι τὰ καλλιεργοῦσιν ὡς ἁπλοῖ μισθωτοί, ἴσως δὲ ἔνιαι τῶν οἰκογενειῶν κατέχουσι τὰ παλαιὰ ἔγγραφά των. Ὁπωσδήποτε ὅμως ἐλπίζουσι πολλοί, ὅτι τὸ ἅπαξ γενόμενον ἄδικον θὰ κυρωθῇ ὡς δίκαιον.

Ἡ πλείστη λοιπὸν τῆς Θεσσαλίας, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εἴδομεν, σύγκειται ἐκ δύο πάνυ διαφόρων μερῶν. Πρὸς βορρᾶν ἡ χώρα εἶνε ὀρεινὴ, φαίνεται ἐπιτηδειοτέρα εἰς νομὰς ἢ εἰς γεωργίαν, οἰκοῦσι δ' αὐτὴν ἄγριοι γαιοκτῆται Χριστιανοὶ, διασώσαντες τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀποκλίνοντες δὲ εἰσέτι εἰς ὀρεινοὺς πολέμους ἢ εἰς λῃστείας, κατὰ τὰς περιστάσεις. Ἡ νότιος χώρα εἶνε εὐδαίμων, πολύῤῥυτος πεδιὰς, ἣν οἰκοῦσι μεγάλοι γαιοκτῆται Μουσουλμάνοι καὶ Χριστιανοὶ, καὶ μισθωτοὶ Ἕλληνες, Βλάχοι καὶ Τοῦρκοι. Ὀλίγας προστίθημι λέξεις περὶ ἄλλου χωρίου, ἐν οὐδετέρᾳ τῶν διαιρέσεων τούτων περιεχομένου· νοῶ δὲ τὸ χωρίζον τὴν μεγάλην πεδιάδα καὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Παγασαίου κόλπου ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου. Πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἀπὸ τούτου διὰ τῶν Τεμπῶν χωριζομένη κεῖται ἡ Ὄσσα, ἀφ' ἧς καθήκει νοτιοανατολικῶς ἡ σειρὰ τοῦ Πηλίου. Οὐχὶ ἀπεικότως ἐκάλεσεν ὁ Ὅμηρος τὸ ὄρος «εἰνοσίφυλλον». Τοὺς λόφους καλύπτουσι καὶ σήμερον δρῦς, πυξίαι, πτελέαι, ἐλαῖαι, ἰτέαι, κυπάρισσοι, μύρτοι, δάφναι· ἐν δὲ τοῖς παραδείσοις τῶν γραφικωτάτων κωμῶν φύονται ἄφθονοι καστανέαι, συκαῖ, συκάμενοι, καρύαι κ.λ. Αἱ κῶμαι εἶνε αἱ εὐδαιμονέσταται τῶν ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ Τουρκίᾳ, οὐχὶ τοσοῦτον διὰ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς, ἥτις δὲν εἶνε πανταχοῦ ἄροσιμος, ὅσον διὰ τὸν μεγαλεπίβολον χαρακτῆρα τῶν κατοίκων, ἁπάντων Χριστιανῶν, καὶ ἁπάντων Ἑλλήνων τὸ γένος, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ φρόνημα. Καίτοι παραπονούμενοι ἐπὶ πολλοῖς φόροις, δὲν ἀγνοοῦσιν, ὅτι ἀπολαύουσιν εὐημερίας καὶ ἐλευθερίας μείζονος ἢ πάντες οἱ λοιποὶ βραγιάδες. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος εἶχον εὐρυτάτην καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν, ἐρίων, βάμβακος καὶ μετάξης. Τὰ ἐργοστάσια τῶν Ἀμπελακίων ἔτρεφον ἅπαντας τοὺς κατοίκους καὶ ἦσαν λίαν γνωστὰ ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Γερμανίας. Τώρα οἱ καιροὶ ἤλλαξαν, διότι ἡ ἐγχώριος βιομηχανία κατεστράφη ὑπὸ τῶν μεγάλων καταστημάτων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης· οἱ κάτοικοι ὅμως διετήρησαν τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμά των, πολλοὶ δὲ ἐκ τῆς Ζαγορᾶς καὶ τῶν γειτόνων κωμῶν διατρίβουσιν ὡς μικροὶ καὶ μεγάλοι ἔμποροι οὐ μόνον ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπισημοτέραις ἐμπορικαῖς πόλεσι τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκ τούτων δὲ οἱ πλουτήσαντες ἢ ἐπιστρέφουσιν οἴκαδε, ἢ ἐπιστέλλουσιν εἰς τὰς μικρὰς πατρίδας των ἀδρὰ ποσὰ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἄλλων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων. Πρὸ τοῦ τελευταίου Ῥωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἡ Θεσσαλία, ὡς ἐπαρχία τοῦ φαύλως κυβερνωμένου ὀθωμανικοῦ Κράτους, δὲν διετέλει κακῶς. Ἀληθεύει, ὅτι ἐπεκράτει διαχειριστικὴ καταπίεσις καὶ δικαστικὴ διαφθορά· ὑπῆρχεν ὅμως

καί τις ἀσφάλεια ζωῆς καὶ ἰδιοκτησίας, ἤκμαζον δὲ καὶ τὰ οἰκονομικά. Ἐν μὲν τῇ νοτίῳ Θεσσαλίᾳ τὸ εὔφορον ἔδαφος ἀπέφερεν ἄφθονον συγκομιδὴν εἰς ἀγρότας καὶ γαιοκτήτας· χιλιάδες κτηνῶν διεχείμαζον ἐν ταῖς νομαῖς, Χριστιανοὶ καὶ Μουσουλμάνοι συνδιῆγον ἐν ἀγάπῃ καὶ φιλίᾳ, ἡ δὲ κυβέρνησις εἰσεπράττετο μεγάλας προσόδους ἐκ τοῦ φόρου ἐπὶ τῶν κτηνῶν. Ἐν τῇ ὀρεινῇ καὶ δασώδει Θεσσαλίᾳ πρὸς βορρᾶν τοῦ Πηνειοῦ, εὐάριθμοι καὶ φαύλως ὡπλισμένοι λῃσταὶ ἠνώχλουν ἐκ διαλειμμάτων ἀγρότας καὶ περιηγητάς· ὅτι ὅμως οὐδέποτε κατέστησαν φοβεροί, τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ τῶν Ἀλβανῶν ποιμένων ἀνενόχλητοι μεταναστάσεις εἰς τὰς πεδιάδας ἐν ὥρᾳ χειμῶνος καὶ αἱ ἀνενόχλητοι ἐπιστροφαί των ἅμα τῇ προσεγγίσει τοῦ ἔαρος[1].

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

[Μυθιστορία Ι. Ῥουφφίνη.—Μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου].

Συνέχεια· ἴδε σελ. 477.

ΙΘ'

Ἡ ἀπουσία.

Ὀσάκις δύο πρόσωπα, τρυφερῶς πρὸς ἄλληλα συνδεδεμένα, χωρίζονται, ὁ μένων εἶνε πολὺ πλέον ἄξιος λύπης τοῦ ἀναχωροῦντος. Ἕκαστον μέρος, ἕκαστον οἰκεῖον ἀντικείμενον ἐγείρει παρ' αὐτῷ ἀνάμνησιν σκληράν, ἀναπαριστῶν τὴν εἰκόνα ἥτις συνδέεται μετ' αὐτοῦ. Ἑκάστη ὥρα παρερχομένη ἀναπολεῖ εἰς αὐτὸν γλυκεῖάν τινα συνήθειαν, ἣν ἡ ὥρα αὕτη ἐσήμαινεν ἄλλοτε, καὶ αὐξάνει τὴν λύπην καὶ τὴν πικρίαν τῆς στερήσεως. Διὰ τὸν φεύγοντα τοὐναντίον πᾶσα ἀφιπταμένη ὥρα καὶ πᾶν παρερχόμενον ἀντικείμενον, ἡ κίνησις, τὰ ἐπεισόδια, αἱ πλήξεις αὐταὶ τῆς ὁδοιπορίας, εἶνε πηγὴ μυρίων μικρῶν ἀντιπερισπασμῶν, οἵτινες διαιροῦσι καὶ ἐξασθενοῦσι τὴν ἐπὶ ἓν καὶ μόνον ἀντικείμενον συγκέντρωσιν τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων.

Ἡ Λουκία δὲν ἀπετέλει ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος. Δὲν ἔπταιεν αὐτή, ἂν ἡ μεταξὺ Βορδιγέρας καὶ Νικαίας τοποθεσία εἶχε τόσα θέλγητρα καὶ τόσην μεγαλοπρέπειαν, ἂν ἡ ὁδὸς ἀνεῖρπε πολλάκις εἰς αἰθέρια ὕψη,—ἂν ἐν τῷ βάθει τῶν κοιλάδων ἀνεπτύσσοντο αἱ πόλεις τόσον γραφικῶς,—ἂν ἦσαν τόσον ἰδιότροποι οἱ ἑλιγμοὶ τῶν αἰγιαλῶν, καὶ παρίστων νέα πάντοτε θεάματα εἰς ἑκάστην αὐτῶν στροφήν. Δὲν ἐννοοῦμεν διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀγωνία τοῦ χωρισμοῦ δὲν συνετάρασσεν ἔτι τὴν καρδίαν της, ἢ ὅτι αἱ σκέψεις αὐτῆς δὲν ἐφέροντο βιαίως πρὸς τὰ ὀπίσω, προσκολλώμεναι εἰς τὸν ἐγκαταλειφθέντα φίλον. Ἠσθάνετο ἑαυτὴν πάντοτε ἐλεεινὴν καὶ ἀθλίαν, ἀλλ' ἡ καινότης καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἔξω πραγμάτων προὐκάλουν διὰ τῆς βίας τὴν προσοχήν της καὶ ἀνεμίγνυντο εἰς τὸ κύριον ῥεῦμα τῶν αἰσθημάτων αὐτῆς καὶ τῶν σκέψεων.

Ἐν Νικαίᾳ, ὅπου ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος αὐτῶν σταθμός, οἱ Δάβεν συνήντησαν γνώριμον οἰκογένειαν ἀποτελουμένην ἐκ πατρὸς καὶ μητρός, νέων ἔτι, συρόντων κατόπιν αὐτῶν δώδεκα ἢ δεκαπέντε υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Τὰ θήλεα μέλη τῆς οἰκογενείας ταύτης, ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ἐπέπεσον κατὰ τῆς Λουκίας, καὶ κατέσχον αὐτὴν ἀποκλειστικῶς. Ὁδηγουμένη δὲ παρ' αὐτῶν ἡ πτωχὴ κόρη, ἠναγκάσθη νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ σημαντικώτερα μέρη τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων, νὰ μετάσχῃ ἐκδρομῶν αἵτινες προδήλως δι' αὐτὴν ὠργανίσθησαν, νὰ παρευρεθῇ εἰς παράστασιν γαλλικήν, δοθεῖσαν ὑπὸ φιλομούσων, ν' ἀκούσῃ διάσημόν τινα αὐτοσχεδιαστήν, καὶ ν' ἀσχολήσῃ οὕτω εἰς τὰς διασκεδάσεις ταύτας ὁλοκλήρους καὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας, ὅσας διέμεινεν ἐν Νικαίᾳ, χωρὶς νὰ ὑπολειφθῇ καιρὸς εἰς τὴν ἡμετέραν ἡρωΐδα δι' ἀναμνήσεις καὶ πόθους.

Ἐν Παρισίοις, ὅπου ὁ Σὶρ Ἰωάννης, συμφώνως πρὸς τὸ παλαιόν του πρόγραμμα, διέμεινεν ἕνα μῆνα, τὰ πράγματα ἀπέβησαν ἔτι χείρονα. Αἱ κατ' ἀνάγκην ἐπισκέψεις τοῦ Λούβρου, τοῦ Λουξεμβούργου, τοῦ Βασιλικοῦ Μεγάρου, τῶν Βερσαλλιῶν, τοῦ Σαὶν-Κλοὺ, τοῦ Φονταινεβλὼ, κτλ. ὁ ἀπαραιτήτως καθημερινὸς ἐφ' ἁμάξης περίπατος εἰς τὰ Ἠλύσια καὶ εἰς τὸ Δάσος τῆς Βουλώνης, ἡ δοκιμὴ ἀπείρων καινουργῶν ἐσθήτων καὶ πετάσων, τὰ θέατρα, αἱ τῆς πρεσβείας ἑσπερίδες, αἱ ἐκδρομαί, καὶ τέλος πάντων—τὸ φοβερώτερον — αἱ πρωϊναὶ ἐπισκέψεις πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις Ἄγγλους: ὅλη αὐτὴ ἡ ἀδιάκοπος τύρβη καὶ κίνησις κατέστησε τὴν ζωὴν τῆς Λουκίας ἀληθινὴν ταχυδρομίαν.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν ἀνάπαυσις καὶ ἡσυχία, παραβαλλόμενα πρὸς τὸν κατακλυσμὸν ἐπισκέψεων, προγευμάτων, γευμάτων, ἑορτῶν καὶ χορῶν, ὅστις ἐνέσκηψε κατὰ τῆς Λουκίας ἅμα ὡς ἐπάτησε τὴν Ἀγγλίαν. Ἐκ τῶν ἀπείρων συγγενῶν, φίλων ἢ καὶ γνωρίμων τῆς οἰκογενείας της καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον μεμακρυσμένοι, λόγῳ ἀποστάσεως ἢ συγγενείας, ἐπέμειναν ν' ἀπολαύσωσιν ἐπὶ μίαν κἂν ἡμέραν τὴν ὡραίαν ὁδοιπόρον. Ὁ δὲ Σὶρ Ἰωάννης, ἀφ' ἑτέρου, ἅμ' ἀφιχθεὶς εἰς Δάβεν, ἤνοιξε τὰς αἰθούσας του, καὶ ἤρχισε δίδων ἀλλεπαλλήλους ἑορτάς, οὕτως ὥστε οὐδὲ στιγμὴν μίαν ἔμενεν ἐλευθέρα ἡ Λουκία. Οὐδεμίαν ἄλλην εἶχεν ἀσχολίαν ἑκάστην ἡμέραν ἢ νὰ ἐνδύεται καὶ νὰ δέχηται ἐπισκέψεις, νὰ δέχηται ἐπισκέψεις καὶ νὰ ἐνδύεται. Μὴ δυναμένη ν' ἀντιστῇ εἰς τὸν παρασύροντα αὐτὴν χείμαρρον, τί ἄλλο εἶχε νὰ πράξῃ ἡ νέα κόρη ἢ ν' ἀφεθῇ ἑκοῦσα ἄκουσα εἰς τὸ ῥεῦμα;

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ Ἀντώνιος, ὅσον καὶ ἂν ἐπάλαιε, δὲν κατώρθου νὰ λησμονήσῃ τὴν Λουκίαν. Τὸ λαμπρὸν ἄστρον, ὅπερ εἶχεν ἐπὶ στιγμὴν φωτίσει τὸν ὁρίζοντά του, εἶχεν ἤδη ἀπὸ μακροῦ ἀφανισθῇ διὰ παντός, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί του ἔμενον προσηλωμένοι πάντοτε εἰς τὸν φαεινὸν ὁλκὸν, ὅστις εἶχε μείνει ὄπισθέν του. Εἴτε ἔμενε ῥεμβάζων ἐν τῷ οἰκήματί του, καθήμενος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου κινητοῦ ἀνακλίντρου, ὅπερ εἶχεν ἐπινοήσει διὰ τὴν προσφιλῆ του ἀσθενῆ, εἴτε διέτρεχε τὰ περίχωρα ἀσχολούμενος εἰς τὰ συνήθη του ἔργα, ἡ ἀγαπητὴ μορφὴ ἦτο πάντοτε ἐνώπιόν του, βλέπουσα αὐτὸν ἀφ' ἑκάστης γωνίας, καὶ διώκουσα αὐτὸν ἀπὸ πάσης καμπῆς τῆς ὁδοῦ. Ἡ μικρὰ βιβλιοθήκη, ὅθεν ἔλαβε καὶ τῆς ἐδάνεισε βιβλίον θερμὸν ἔτι ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν χειρῶν της· ὁ αὐλὸς καὶ ἡ κιθάρα, ἐφ' ὧν ἔπαιζε τόσον εὐχαρίστως ἵνα τὴν διασκεδάσῃ· ὁ χάρτης τῆς Σικελίας, ὃν εἶχε δείξει εἰς αὐτὴν ὅτε ἐπεθύμησε νὰ γνωρίσῃ τὴν γενέθλιον χώραν του· τὰ ἄνθη ὅσα τῆς ἔδωκε καὶ διετήρει ἔτι θρησκευτικῶς,—πάντα ἦσαν πλήρη τῆς εἰκόνος της. Πάντα περὶ αὐτὸν ἐφαίνοντο ἐρωτῶντα: «Ποῦ εἶνε;». Ἂν κεκμηκὼς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐκ τῆς θεωρίας βιβλίου ἢ μάτην προσεπάθει ν' ἀναγνώσῃ, ἠγείρετο κ' ἔβλεπεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου, τὸ πρῶτον πρᾶγμα ὅπερ ἀπήντων τὰ βλέμματά του ἦτο τὸ μέγαρον τοῦ κόμητος, ὅπου ἀπειράκις εἶχε συνοδεύσει τὴν Λουκίαν. Ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη πεύκη τῆς Ἰταλίας μὲ τὴν χλοεράν της σκιάδα ἦν αὐτὴ ἐκείνη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τοσάκις ἐκάθητο ἡ νεαρὰ ἄγγλις, ὅτε ἀπεπειρᾶτο νὰ ἰχνογραφήσῃ τὸν πρὸς τὴν Γαλλίαν αἰγιαλόν· ἡ μεγάλη αὐτὴ κιτρίνη πέτρα, ἥτις ἔλαμπεν ἐκεῖ κάτω ὑπὸ τὸν ἥλιον, ἦν αὐτὴ ἐκείνη, ὅθεν εἶδέ ποτε ἔντρομος ἡ Λουκία ἐξερχόμενον μικροσκοπικόν τι σαυρίδιον· περαιτέρω, κατὰ τὴν καμπὴν ἐκείνην τῆς ὁδοῦ, εἶχε σταθῇ ἵνα λάβῃ καὶ δώσῃ εἰς αὐτὸν μικράν τινα λευκὴν κογχύλην, ἣν εἶχεν ἐκεῖ κολήσει τὸ κῦμα.

Ἔτι χείρων ἦτο ἡ θέσις του, ὁσάκις τὸ ἔργον του ἐκάλει αὐτὸν πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου. Ποίας καὶ πόσας ἀναμνήσεις διήγειρεν ἐν αὐτῷ τὸ γηραιὸν πανδοχεῖον, ὁ βαρύς του ἐξώστης, τὸ κηπάριόν του καὶ ἡ χαλικόστρωτος ἀκτή! Ἑκάστη σπιθαμὴ γῆς ἔφερε καὶ μίαν ἀνάμνησίν της. Ἐκεῖ μετὰ τὴν κατωφέρειαν τῆς ὁδοῦ, εἶχεν ἰδεῖ αὐτὴν τὸ πρῶτον, ὠχρὰν ὡς ὁ θάνατος, ἀλλὰ τοσοῦτον θελκτικὴν ὑπὸ τὴν ὠχρότητά της, ὥστε ἠπόρησε πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ ἐπὶ γῆς τοιοῦτον γοητευτικὸν πλάσμα. Ἐκεῖ εἶχε μειδιάσει τοσοῦτον προσηνῶς ἐνῷ τὸν ἔβλεπε. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν πρώτην τοῦ λόφου καμπὴν, ὄπισθεν τῆς οἰκίας, ἑσπέραν τινὰ εἶχε παρατηρήσει τὰς πρώτας πυγολαμπίδας καὶ ἔβαλε κραυγὴν εὐχαριστήσεως. Δὲν ὑπῆρχεν ἀτραπὸς, ἐφ' ἧς δὲν περιεπάτησαν ὁμοῦ, ἄνθος ὅπερ δὲν ἐξήτασαν ὁμοῦ, ἦχος μυστηριώδης τῆς φύσεως—ἀπὸ τῆς βροντῆς τοῦ ὠκεανοῦ μέχρι τοῦ τριγμοῦ τῆς ἀκρίδος,—ἣν δὲν ἤκουσαν ὁμοῦ, χροιά τις οἱαδήποτε τῆς θαλάσσης, τ' οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἣν δὲν ἐθαύμασαν ὁμοῦ. Ἔπειτα καὶ ὅλος ὁ κόσμος ὡμίλει εἰς αὐτὸν περὶ ἐκείνης: ἡ Ῥόζα, ἡ Σπεράντσα, ὁ Βαττίστας, ὁ κόμης, ὁ διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς, ὁ Πρόσπερος, ἡ μήτηρ του, δὲν εἶχον ἄλλο ἀντικείμενον ὁμιλίας. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσθενεῖς του τὸν ἠρώτων, ἂν ἦτο πιθανὸν ὅτι θὰ ἐπέστρεφε μίαν ἡμέραν ἡ bella signorina. Τὰ παιδία τοῦ δρόμου διέκοπτον τὰ παίγνιά των καὶ τὸν ἠρώτων ποῦ ἦτο ἡ inglesina· τοσοῦτον παράδοξον ἐφαίνετο, τοσοῦτον ἀφύσικον καὶ ἀδύνατον, ὅτι ἡ νεᾶνις ἔλειπεν, ὥστε ὁ Ἀντώνιος ἔμενεν ὥρας ὁλοκλήρους ἀπέναντι τοῦ πανδοχείου, περιμένων νὰ ἴδῃ κυματίζουσαν ἐπὶ τοῦ ἐξώστου τὴν λευκήν της ἐσθῆτα, ἢ ν' ἀκούσῃ τὴν ἀργυρᾶν της φωνὴν ψάλλουσαν σικελικόν τι ᾆσμα ἐξ ἐκείνων ἅτινα τῇ εἶχε διδάξει. Πολλάκις ὠργίζετο καθ' ἑαυτοῦ, καὶ ἀπεφάσιζε ν' ἀποσείσῃ τὴν διαρκῆ ἐκείνην ὀχλησιν τῆς μνήμης, κ' ἐπεριπάτει ὥρας μακρὰς ὑπὸ τὸν φλέγοντα ἥλιον. Ἀλλὰ πάντα εἰς μάτην. Τὸ ᾆσμα τῆς ἀηδόνος ἐντὸς τῆς κοιλάδος, τὸ ἄρωμα τοῦ θύμου ἐν τῇ χαράδρᾳ τοῦ ὄρους, ἡ λευκὴ καταγραφὴ μεμακρυσμένου τινὸς χωρίου, ἀμυδρὸς ἦχος κώδωνος, ἐξήγειρον παλαιᾶς συγγενεῖς ἀναμνήσεις, κ' ἐκ μέσου αὐτῶν ἀνέθρωσκε συμβαδίζουσα μαγική τις μορφή. Μάτην ἐπάλαιε καὶ ἀνθίστατο δι' ὅλης του τῆς ἀνδρικῆς ἐνεργείας· οὐδὲν εὕρισκε μέσον ἀπαλλαγῆς. Ὁ Ἀντώνιος εἶχε τρωθῆ ἐν τῇ καρδίᾳ.

Ὁ Σὶρ Ἰωάννης ἀντήμειψε μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ μεγαλοδωρίας τὴν θεραπείαν τοῦ ἰατροῦ. Τὴν ἐπαύριον τῆς ἀναχωρήσεως τῆς ἀγγλικῆς οἰκογενείας, ὁ Πρόσπερος, καθ' ἃς εἶχε λάβει ὁδηγίας, ἐνεφανίσθη παρὰ τῷ Ἀντωνίῳ φέρων ἐπιστολὴν καὶ τὸν ἵππον τοῦ βαρωνέτου. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης δι' ὀλίγων γραμμῶν, μεστῶν αἰσθήματος, παρεκάλει τὸν Ἀντώνιον νὰ δεχθῇ τὸν ἵππον ὡς ἐνθύμημα ἀνδρὸς, μεγάλας ἔχοντος πρὸς αὐτὸν ὑποχρεώσεις, καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ, ἂν μετέβαινέ ποτε εἰς Ἀγγλίαν, ὅτι εἶχεν ἐκεῖ φίλον παλαιὸν, ἀναμένοντα τὴν ἐπίσκεψίν του.

Ὁ φάκελλος περιεῖχε καί τινα ἀγγλικὰ χαρτονομίσματα, ἀξίας ἑκατὸν λιρῶν, περὶ ὧν οὐδόλως ἐγίνετο λόγος ἐν τῇ ἐπιστολῇ.

Ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος ἔλαβεν ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ὅ,τι ἐθεώρησεν ὡς γενναίαν ἀμοιβὴν τῶν ἰατρικῶν του ἐπισκέψεων—δέκα λίρας—καὶ ἔδωκε τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὸν δήμαρχον, ὡς δῶρον τοῦ Σὶρ Ἰωάννου πρὸς τὴν κοινότητα, ἵνα διατεθῇ καθ' ἃ ἤθελεν ἀποφασίσει τὸ δημοτικὸν συμβούλιον.

Τὸ συμβούλιον ἅμα συγκληθὲν, ἐψήφισεν ἀμέσως εὐχαριστίας πρὸς τὸν βαρωνέτον, κ' ἐπεφόρτισε τὸν δήμαρχον νὰ συντάξῃ καὶ ἀποστείλῃ εἰς τὸν γενναῖον δωρητὴν ἐπιστολὴν ἐκφράζουσαν τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ δήμου καὶ τοῦ συμβουλίου, συνάπτων καὶ ἀπόσπασμα τῶν πρακτικῶν τῆς συνεδριάσεως. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ Ἀντώνιος συνῆψεν ἰδίαν αὐτοῦ ἐπιστολὴν, εὐχαριστοῦσαν ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τοῦ ἵππου. Μετὰ δύο μῆνας ὁ δήμαρ-

1. Ἐκ τοῦ Χρόνου τοῦ Λονδίνου.

χος ἔλαβε λακωνικωτάτην τοῦ βαρωνέτου ἀπάντησιν, δι' ἧς ὁ Σὶρ Ἰωάννης ἐξήγει σαφῶς, ὅτι, οὐ ἐν προσενεγκὼν εἰς τὸν δῆμον δὲν ἐνόει νὰ δεχθῇ εὐχαριστήρια· ἀλλ' ὅτι ἐπιθυμῶν νὰ φανῇ ἄξιος τῆς περὶ αὐτοῦ ἀγαθῆς γνώμης ἐλάμβανε τὴν τόλμην ν' ἀποσείλῃ ἐπιταγὴν ἑκατὸν λιρῶν, ὅπως διατεθῶσιν αὗται πρὸς ὄφελος τῆς κοινότητος. Ἡ ἀπάντησις αὕτη—παράδοξον πρᾶγμα—ἐξήγειρε σφηκιὰν ὅλην περὶ τὰ ὦτα τοῦ φίλου μας ἰατροῦ. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον συνῆλθεν ἐν σπουδῇ, καὶ προσεκάλεσε τὸν Ἀντώνιον νὰ ἐμφανισθῇ ὅπως ἐξηγήσῃ τὴν ὑπόθεσιν. Τοῦτο δ' ἔπραξεν ὁ ἰατρὸς μετὰ τῆς χαρακτηριζούσης αὐτὸν εὐθύτητος καὶ ἁπλότητος. Εἶπεν, ὅτι εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Σὶρ Ἰωάννου ποσὸν δεκαπλάσιον τοῦ πρέποντος, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ἰατρικῶν του ἐπισκέψεων πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ βαρωνέτου· ὅτι, ἐπειδὴ ἡ ἐπιστολὴ οὐδεμίαν περιεῖχεν ἔνδειξιν περὶ τῆς χρήσεως τοῦ περισσεύοντος ποσοῦ, δὲν ἠδύνατο οὗτος νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ πρᾶγμα ἄλλως εἰμὴ συμφώνως πρὸς τὸν γενναιόδωρον χαρακτῆρα τοῦ δωρητοῦ, τοὐτέστιν ὅτι τὸ περιπλέον ἦτο προωρισμένον νὰ διατεθῇ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ὑπὲρ τῆς κοινότητος, καὶ ὅτι ἑπομένως αὐτός, ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος, εἶχε κρίνει προσφορώτατον ν' ἀφήσῃ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν εἰς τὸ δημοτικὸν συμβούλιον.

Ἡ ἐξήγησις αὕτη δὲν ἐκρίθη ἀποχρῶσα, καὶ ἐρρέθη μάλιστα, ὅτι ὁ ἰατρὸς εἶχεν ἐκθέσει τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Ἐπηκολούθησε δὲ μακρὰ καὶ θορυβώδης συζήτησις περὶ τῆς ληπτέας ἀποφάσεως. Τρία μέλη, γνωστὰ ὡς πλάσματα τοῦ ἐφημερίου, ἐζήτησαν, κατ' εἰσήγησίν του βεβαίως, ψῆφον ἀποδοκιμασίας κατὰ τοῦ ἰατροῦ, ἀλλ' ἡ πρότασίς των ἀπερρίφθη. Τέταρτόν τι μέλος προέτεινε ν' ἀναγκασθῇ ὁ Ἀντώνιος νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πρᾶγμα πρὸς τὸν Ἄγγλον καὶ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν παρ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ἰατρὸς ἠρνήθη ρητῶς. Πέμπτος δημοτικὸς σύμβουλος συνεβούλευσε νὰ ἐπιστραφῶσι τὰ χρήματα εἰς τὸν βαρωνέτον, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπεστήριζε τὴν γνώμην ταύτην. Τέλος, ἐπὶ τῇ προτάσει συμβούλου λογικωτέρου τῶν ἄλλων, ἀπεφασίσθη παμψηφεὶ ν' ἀναβληθῇ τὸ ζήτημα ἐπὶ ἓξ μῆνας. ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ λησμονηθῇ διὰ παντός. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μερίς τις,—ἧς προῆγαντο οἱ τρεῖς προμνημονευθέντες φίλοι τοῦ Ἀντωνίου—ἐσχηματίσθη κατ' αὐτοῦ, καὶ εἰς τὴν μερίδα ταύτην συνετάχθησαν βαθμηδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν ἱερέων τῆς πόλεως καὶ πολλαὶ εὐλαβεῖς γυναῖκες, αἵτινες ἐξωμολογοῦντο εἰς αὐτούς. Ἡ ἔχθρα προῆλθεν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ ἐφημέριος, ἀσθενήσας μετ' ὀλίγον ἐκ δυσπεψίας, ἐμήνυσεν ἰατρὸν ἐκ Βεντιμίλιας καὶ εἰς αὐτὸν ἐνεπιστεύθη τὴν ὑγείαν του. Ἀλλ' οὔτε ἡ ἐκφανὴς αὐτὴ ἐχθρότης, οὔτε ἡ ὕπουλος σκευωρία τοῦ κληρικοῦ κόμματος, οὔτε ἡ ἐπὶ ἀπάτῃ κατηγορία τοῦ Ἀντωνίου, κατώρθωσαν νὰ κλονίσωσι τὴν παρὰ τοῖς χωρικοῖς δημοτικότητά του, οἵτινες ἓν καὶ μόνον ἐνόουν ἐν τῇ ἁπλότητί των, ὅτι ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος εἶχε παραιτηθῇ πρὸς χάριν των μεγάλης χρηματικῆς ποσότητος. ἣν ἠδύνατο κάλλιστα νὰ κρατήσῃ εἰς τὸ θυλάκιόν του, χωρὶς νὰ δύναταί τις νὰ τὸν κατηγορήσῃ διὰ τοῦτο.

Κ'

Μετὰ ὀκτὼ ἔτη.

Ζητοῦμεν ἐνταῦθα τὴν ἄδειαν νὰ ὑπερβῶμεν, ἀδείᾳ μυθιστορικῇ, ὀκτὼ περίπου ἔτη. Ἐλπίζομεν δὲ, ὅτι οἱ ἡμέτεροι ἀναγνῶσται, ἀναλογιζόμενοι, πόσα πράγματα, σχετικὰ ἢ ἄσχετα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν, ἠδυνάμεθα νὰ τοῖς διηγηθῶμεν, ἵνα πληρώσωμεν τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα, θέλουσι μάλιστα εὐχαριστήσει ἡμᾶς διὰ τὴν διάκρισιν ταύτην. Οὐδὲν πλέον γόητρον τοῦ λοιποῦ θέλει ἀνακόψει τὴν ἡμετέραν διήγησιν. Δὲν ἔχομεν πλέον δροσώδεις σκιὰς καὶ λόφους φαιδρούς! Δὲν ἔχομεν ἡσύχους ἀνθοσπάρτους ἀτραποὺς, οὐδὲ διαυγεῖς ῥύακας μορμυρίζοντας παρὰ τὴν ὁδόν. Τὸ φωτεινὸν μέρος τοῦ δρόμου ἡμῶν παρῆλθε, καὶ νέφη μελανὰ σκοτίζουσι τὸ ὑπολειπόμενον. Ἂς σπεύσωμεν νὰ διανύσωμεν αὐτὸ ὅ,τι τάχιον.

Εἶνε μέσα Μαρτίου τοῦ 1848, ἡ δὲ σκηνὴ ἡμῶν ὑπόκειται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐκείνης ὁδοῦ, ὅπου πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν ἀπηντήσαμεν τὴν Λουκίαν καὶ τὸν πατέρα της. Καὶ σήμερον ὡς καὶ τότε τὸ κύριον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀντικείμενον εἶνε ἅμαξα ὁδοιπορική, κατευθυνομένη ἀπὸ τῶν λόφων τῆς Τούρβιας εἰς τὴν πόλιν Μεντῶν, κειμένην ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ βρεχομένην ὑπὸ τῶν κυμάτων. Οὐρανὸς συννεφὴς, θάλασσα μολυβδόχρους, ὁρίζων τερπνὸς καὶ στενὸς, καταλήγων πρός τε τὴν ξηρὰν καὶ τὴν θάλασσαν εἰς πυκνὸν παραπέτασμα βροχῆς,—τοιαύτη εἶνε πρὸς στιγμὴν ἡ πένθιμος θέα τοῦ τόπου, ὃν διέρχεται ἡ ἅμαξα. Οἱ ἐλαιῶνες τοῦ λόφου καὶ τῆς κοιλάδος ταράσσονται καὶ φρικιῶσιν ὑπὸ τὴν σφοδρὰν τῆς καταιγίδος πνοὴν, μεταβάλλουσαν ἀποτόμως τὸ χρῶμά των ἀπὸ λευκοῦ εἰς μέλαν, καὶ ἀπὸ μέλανος εἰς λευκὸν, καθ' ὅσον ὁ ἄνεμος ἀναστρέφει βιαίως τὸ φύλλωμά των. Ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ἕδρας τῆς ἁμάξης κάθηται ὑπηρέτης Ἄγγλος ὡρίμου ἡλικίας. Ἡ ἐθνικότης του ἀναγινώσκεται ὁλόγραφος ἐπὶ τῆς ἀνθηρᾶς του μορφῆς καὶ τῶν μεσοπολίων πυρρῶν του παραγναθίδων. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος κοιμᾶται μέχρι πώγωνος τὸν μακρόν του ἐπενδύτην, καὶ ἀτενίζει μετ' εὐθύμου τινὸς πονηρίας ἐπὶ τὴν ἐπιτετηδευμένην ἀγγλίδα, ἥτις κάθηται πλησίον του.

— Αὐτὸς εἶνε λοιπὸν, φαίνεται λέγων πρὸς αὐτὴν, ὁ ὡραῖος τόπος, περὶ τοῦ ὁποίου μοῦ διηγήθης τόσα καὶ τόσα;

Ἀληθῶς δὲ ἡ πτωχὴ Ῥιβιέρα, ἡ τοσοῦτον ὡραία, δὲν ὡμοίαζε πρὸς ἑαυτὴν κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην ἡμέραν. Θαυμαστὴς δέ τις τῆς φύσεως ἔπρεπε μᾶλλον νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ νὰ καλέσῃ τὸν ὕπνον. Ὁ δοιπόρος τις ὅμως, προσέχων καὶ εἰς ἄλλα πράγματα, ἢ εἰς συνδυασμοὺς μορφῶν καὶ χρωμάτων, ἠδύνατο νὰ ἀνακαλύψῃ, καὶ διαὐτῆς ἔτι τῆς ὁμιχλώδους ἀτμοσφαίρας, πράγματα δυνάμενα νὰ κινήσωσι τὸ ἐνδιαφέρον του καὶ νὰ ἐγείρωσι τὰς συμπαθείας του. Πολλάκις ἡ ἅμαξα εἶχε συναντήσει ὁμίλους στρατιωτῶν εὐθύμως πηλοβατούντων καὶ ψαλλόντων ἄσματα, ἅτινα σπανίως εἶχον ταράξει τὰς ἠχοῦς τῶν περιχώρων, καὶ δι' ὧν πολλάκις ἐπανελαμβάνετο τὸ ἄλλοτε προγεγραμμένον ὄνομα τῆς Ἰταλίας.

Ζωηρότης ἀσυνήθης ἐπεκράτει ἐφ' ὅλων τῶν κωμῶν καὶ χωρίων, ἅτινα ἔκειντο κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ ἢ ἐπὶ τῶν παρ' αὐτὴν ὑψωμάτων. Κατὰ τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς ἵσταντο πολῖται πάσης τάξεως, συζητοῦντες ζωηρῶς, βίᾳ τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου, τὸ ζήτημα τῆς ἡμέρας· σημαῖαι παντὸς μεγέθους ἐκυμάτιζον ἐπὶ τῶν δρόφων καὶ τῶν παραθύρων, ἐπιδεικνύοντες τὰ ἰταλικὰ χρώματα: πράσινον, λευκὸν καὶ ἐρυθρόν. Ἐθνοφύλακες αὐτοσχέδιοι, οὐδὲν ἄλλο ἔχοντες στρατιωτικὸν, ἢ μόνον τὰ ὅπλα των, ἐρρούρουν ἐνώπιον τῶν σημαιοστολίστων δημαρχείων. Ἡ γλυκεῖα θεὰ ἐλευθερία εἶχε προδήλως ἐπιπνεύσει ἐπὶ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ ἡ θερμή της πνοὴ εἶχεν ἀναζωογονήσει τοὺς ἐπὶ μακρὸν νεναρκωμένους κατοίκους τῆς Ῥιβιέρας.

Οὐδεμία τῶν λεπτομερειῶν τῆς νέας ταύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως διέφυγε τὴν ἐντὸς τῆς ἁμάξης καθημένην κυρίαν. Παρετήρει πάντα μετ' ἀγωνίας ἥτις ηὔξανεν ἔτι μᾶλλον τὴν πυρετώδη τῶν παρειῶν της ζωηρότητα καὶ τὴν ἀπαισίαν λάμψιν τῶν κεκμηκότων της ὀφθαλμῶν. Καθ' ὅσον δὲ προὐχώρουν οἱ καλπάζοντες ἵπποι, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτῆς πρὸς ἕκαστον προστυγχάνον ἀντικείμενον ἐφαίνετο ἐπιτεινόμενον, καὶ ἀφοῦ ἡ ἅμαξα παρῆλθε τὴν Βεντιμίλιαν, ἡ ὡραία ὁδοιπόρος ἠσθάνθη τοσαύτην συγκίνησιν, ὥστε φέρουσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν καρδίαν της, ὅπως καταστείλῃ τὴν βιαιότητα τῶν παλμῶν της, ἀνέπεσεν ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου τῆς ἁμάξης, σχεδὸν λιπόθυμος.

Ὁ ἀναγνώστης ἐμάντευσε βεβαίως, καὶ πρὸ τοῦ τελευταίου τούτου γεγονότος, τίς ἦτο ἡ ἐν τῇ ἁμάξῃ κυρία. Τὶς ἄλλη, ἢ ἡ γλυκεῖα ἡμῶν ἡρωΐς, ἠδύνατο νὰ συγκινηθῇ τοσοῦτον ἐκ τῆς θέας τῆς Βορδιγέρας; Ἦν ἡ Λουκία ἀληθῶς, ἀλλ' ἡ Λουκία μεταβεβλημένη, καί τοι ὡραία πάντοτε. Λύπη βαθεῖα εἶχεν ὀρύξει ῥυτίδας μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν της καὶ τῶν κροτάφων, καὶ αὔλακας παρὰ τὰς γωνίας τῶν χειλέων της.

Ἡ Λουκία εἶχε πράξει ὅ τι θὰ ἔπραττον ἐνεακόσιαι ἐνενήκοντα ἐννέα ἐπὶ χιλίων νεανίδες. Εἶχε νυμφευθῆ. Ὅτε ὁ Σὶρ Ἰωάννης τῇ ἐπρότεινε τὸν λόρδον Κλέβερτον, ἠρνήθη τὸ κατ' ἀρχάς, ἠρνήθη κατόπιν καὶ πάλιν· ἀλλ' ὅτε ὁ Ὠδρὶ τὴν ἠρώτησε τὴν αἰτίαν τῆς ἀρνήσεώς της, καὶ ἠπείλησεν ὅτι ἤθελε φροντίσει νὰ ἐξαλείψῃ αὐτὴν τὴν αἰτίαν, ἡ Λουκία ἐνέδωκε φοβηθεῖσα δι' ἄλλον μᾶλλον ἢ δι' ἑαυτήν. Δὲν διηγούμεθα τὰς λεπτομερείας τοῦ συζυγικοῦ της βίου, οὐδὲ πῶς, ὁ ἀσθενής της σύζυγος, ἐξαντληθεὶς ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ τῆς πολιτικῆς τύρβης τὴν ἀφῆκε μετ' ὀλίγα ἔτη χήραν. Σημειοῦμεν μόνον ὅτι ὁ λόρδος Κλέβερτον ἔκλεισε τὰ ὄμματα εὐλογῶν τὸν ἄγγελον ὅστις παρέστη ἐγγὺς αὐτοῦ, θεραπευτικὸς καὶ παρήγορος μέχρι τῆς τελευταίας του στιγμῆς.

Ἡ νεαρὰ χήρα, ἧς ἥ τε σωματικὴ καὶ ἠθικὴ ὑγεία εἶχον βαθύτατα προσβληθῆ, ἀπεσύρθη εἰς Δάβεν ὅπου τὸ γῆρας καὶ ἀρθριτὶς δεινὴ ἐκράτουν δέσμιον τὸν Σὶρ Ἰωάννην ἀπὸ δύο ἤδη ἐτῶν. Ὁ φιλόστοργος πατὴρ ἐτρόμαζεν ἐκ τῆς φοβερᾶς μεταβολῆς τῆς θυγατρός του καὶ ἔτι μᾶλλον ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἀποθαρρύνσεως, εἰς ἣν εἶδεν αὐτὴν βυθισμένην. Ἡ Λουκία ἀληθῶς ἠσθάνετο ἑαυτὴν θνήσκουσαν, καὶ οὐδὲν ἠδύνατο νὰ τὴν πείσῃ ὅτι τὸ τέλος της δὲν ἦτο προσεχές. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης προσεπάθησεν ὅσον ἠδυνήθη νὰ διώξῃ τὰ μελανά της ἐκεῖνα προαισθήματα, ἀλλ' εἰς μάτην. Τέλος ἐσυλλογίσθη νὰ στείλῃ αὐτὴν εἰς ὁδοιπορίαν. Διατί νὰ μὴ ἐπιτύχῃ καὶ πάλιν ὅ,τι εἶχεν ἐπιτύχει ἄλλοτε; Οὐδὲν ἄλλο ἀπῃτεῖτο ἢ καλὸς ἀὴρ, ἀλλαγὴ κλίματος καὶ ἡσυχία. Διατὶ νὰ μὴ μεταβῇ ὀλίγον καιρὸν εἰς Βορδιγέραν, καὶ νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἰατρὸν Ἀντώνιον; Πρὸ ὀκτὼ ἐτῶν ἦτο πολὺ πλέον ἀδύνατος, καὶ ὁ ἰταλὸς ἰατρὸς τῇ ἀπέδωκε τόσον ταχέως τὴν ὑγείαν.

Ὁ κόμης θὰ συνήνει πιθανῶς νὰ ἐνοικιάσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ μέγαρόν του, ἢ καὶ θὰ ἔπειθεν ἴσως τὸν ἰατρὸν νὰ μεταβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης ἦτο βέβαιος ὅτι ὁ Ἀντώνιος θὰ ἔπραττε πᾶν τὸ δυνατὸν χάριν τῆς Λουκίας, καὶ πολὺ εὐκόλως κατέπεισεν αὐτὴν ν' ἀποδεχθῇ τὴν πρότασίν του.

Ἔκτοτε ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος καὶ ἡ Βορδιγέρα, ἡ Βορδιγέρα καὶ ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος, τὸ παλαιὸν πανδοχεῖον, ἡ Σπεράντσα, ὁ Βαττίστας, καὶ τ' ἄλλα ὀνόματα, ἅτινα πρὸ καιροῦ δὲν ἐπροφέροντο πλέον, κατέστησαν καθημερινῆς ὁμιλίας ἀντικείμενον ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Δάβεν. Ἀναμνήσεις κοιμώμεναι ἀφυπνίσθησαν, καὶ ἐλπίδος νέας ἀκτὶς ἐπέλαμψε ζωογονοῦσα τὴν καταβεβλημένην τῆς Λουκίας ψυχήν. Οὕτω δὲ ἀπεφασίσθη, ὅτι ἅμα παρελθόντος τοῦ πρώτου πενθίμου ἔτους ἡ Λουκία καὶ ὁ πατήρ της ἤθελον ἀναχωρήσει διὰ τὴν Ῥιβιέραν.

Τὴν ὥραν ἐκείνην ἀνέμεινεν ἡ Λουκία μετ' ἀνυπομόνου νοσταλγίας· ἀλλ' ὅτε τέλος ἐπέστη, ὁ ταλαίπωρος Σὶρ Ἰωάννης ἦν προσηλωμένος εἰς τὸ ἀνάκλιντρόν του ὑπὸ σφοδροτάτης ἀρθριτίδος. Οὐχ ἧττον ὁ βαρωνέτος δὲν ἠθέλησεν ν' ἀναβληθῇ ἡ ὁδοιπορία τῆς Λουκίας, καὶ ἀπῄτησε ν' ἀ-

ναχωρήσῃ, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσον πάντες ὁμοφώνως οἱ ἰατροὶ συνεβούλευον τὴν ὑποκόμησσαν νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀγγλίαν πρὶν ἢ ἀρχίσωσι νὰ πνέωσιν οἱ ἄνεμοι τοῦ Μαρτίου. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης θὰ κατέρθανεν αὐτὴν βραδύτερον εἰς Βορδιγέραν, Ῥώμην ἢ Νεάπολιν· ἀδιάφορον ποῦ ἀλλ' ἔπρεπε ν' ἀναχωρήσῃ, καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως. Ἡ Λουκία, μὴ ἀρεσκομένη νὰ ὁδοιπορῇ μακρὰν τῆς πατρίδος της συνοδευομένη ὑπὸ μόνον ὑπηρετῶν, παρεκάλεσε μεσήλικά τινα κυρίαν νὰ συνοδοιπορήσῃ μετ' αὐτῆς, καὶ ἀνεχώρησεν οὕτω εἰς Παρισίους ἐν μέσῳ Φεβρουαρίῳ τοῦ 1848. Σπεύδουσα νὰ φθάσῃ τὸ ταχύτερον εἰς Ἰταλίαν, ἡ λαίδη Κλέβερτον κατέλιπε τοὺς Παρισίους πρὶν ἢ φραχθῶσιν αἱ ἀγυιαὶ των δι' ὁδοφραγμάτων. Ἅμα δὲ φθάσα εἰς Νίκαιαν, ἐγκατέλιπε τὴν σύνοδόν της ἐν τῷ ξενοδοχείῳ, καὶ ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς πιστῆς της Χούτσινς καὶ ἑνὸς ὑπηρέτου, μετέβη εἰς Βορδιγέραν, πυρετώδη ἔχουσα τὴν ἀνυπομονησίαν, ὡς ἄνθρωπος οὕτινος ἡ ζωὴ ἤρτηται ἀφ' ἑνὸς καὶ μόνου νήματος. Ἐπεθύμει νὰ ζήσῃ τώρα ἡ Λουκία, καὶ συνησθάνετο ὅτι μόνος ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος ἠδύνατο νὰ τῇ δώσῃ ζωήν.

Τέλος ἡ ἅμαξα ὑπερέβη τὸ ἀκρωτήριον τῆς Βορδιγέρας, καὶ πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς Ἀγγλίδος ἀνεπτύχθη ἡ ὑπ' αὐτὸ ἐκτεινομένη μικρὰ κοιλάς! Ἡ Λουκία προέκυψεν εὐθύς, ἵνα περιλάβῃ δι' ἑνὸς της βλέμματος πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς τοποθεσίας ἐκείνης, τῆς τοσοῦτον οἰκείας εἰς αὐτὴν καὶ ἠσθάνθη ἑαυτὴν λιποψυχοῦσαν. Διατί τὸ παλαιὸν πανδοχεῖον, ὁ κῆπος, ὁ αἰγιαλὸς αὐτὸς τῆς θαλάσσης ἐφαίνοντο τοσοῦτον ἔρημα καὶ ἐγκαταλελειμμένα; Ἐν τῇ αὐξούσῃ ταραχῇ τῆς ψυχῆς της οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδῃ καθαρῶς, ἀλλ' ἐνόησεν ὅτι μεταβολή τις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ μέρους ἐκείνου. Σταματᾷ τὴν ἅμαξαν καὶ ὁρμᾷ τρέμουσα ἐπὶ τὴν στενὴν ἀτραπόν. Ἡ μικρὰ θύρα κρέμαται ἀρ' ἑνὸς μόνου ἐσκωριασμένου γόμφου, ὡς εἰ οὐδεὶς ἀπ' αἰώνων εἶχε διέλθει τὴν φλιάν της· τὸ κηπάριον εἶνε ἀληθὴς ἔρημος πλήρης ἀκανθῶν καὶ τριβόλων· τὸ ἐκ λεμονεῶν καὶ πορτοκαλλεῶν ἄλσος, τὸ τοσοῦτον ἄλλοτε θαλερόν, εἶνε λόχμη ξηρῶν κορμῶν συντετριμμένων, ὁμοίων πρὸς σκελετούς, τὰ ὀλίγα δὲ ξηρὰ φύλλα, ὅσα κρέμανται ἔτι ἀπὸ τῶν κλάδων, φαίνονται πυροληθέντα ὑπὸ κεραυνοῦ. Ἡ οἰκία, πλήρης ῥαγάδων καὶ ὀπῶν, καταῤῥέει πανταχόθεν εἰς ἐρείπια. Πάντα δὲ τὰ περιξ ἐλέγχουσιν ἐγκατάλειψιν παντελῆ, κατάπτωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

Ὅτε ἡ Λουκία κρούει τὴν ἔσωθεν κεκλεισμένην ὑελόφρακτον θύραν, καὶ καλεῖ τὴν Σπεράντσαν καὶ τὸν Βαττίσταν, ἀνασκιρτᾷ αἴφνης πρὸς ἄγνωστον φωνὴν, ἐρχομένην κάτωθεν τῆς λιθίνης κλίμακος. Νεαρός τις χωρικὸς τῇ ἀναγγέλλει ὅτι οὐδεὶς διαμένει ἐν τῇ οἰκίᾳ ἵνα τῇ ἀποκριθῇ. Ἡ οἰκία εἶνε ἀκατοίκητος ἀφ' ὅτου ἀπέθανεν ὁ τελευταῖος ἰδιοκτήτης.

— Πῶς! ἀπέθανεν ἡ Σπεράντσα; ὁ Βαττίστας ἀπέθανε;

— Ὄχι, ὄχι! ὁ Βαττίστας καὶ ἡ Σπεράντσα ζοῦν καὶ οἱ δύο, δόξα τῷ Θεῷ, καὶ εἶνε καλά. Ἔχουν τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ ταχυδρομείου εἰς τὸ Μεντόν. Ἐπώλησαν τὸ πανδοχεῖον εἰς ἕνα γέροντα, ὁ ὁποῖος κατόπιν ἀπέθανε.

Ἡ Λουκία ἀνέπνευσεν ἐλευθερώτερον.

— Καί... ὁ δημοτικὸς ἰατρὸς τῆς Βορδιγέρας, ἐρωτᾷ τρέμουσα, τί ἀπέγεινε;

— Ὁ ἰατρὸς Γαβριὴλ, θέλετε νὰ εἰπῆτε; εἶνε πολὺ καλά, εὐχαριστῶ.

— Ὄχι ὁ ἰατρὸς Γαβριήλ. Ἐννοῶ τὸν ἰατρὸν Ἀντώνιον... Ἕνα ὑψηλὸν κύριον μὲ μαῦρα γένεια... ἀπὸ τὴν Σικελίαν.

— Ἄ, ναί, ξεύρω... Μὲ συγχωρεῖτε, ἀλλὰ δὲν εἶμαι ἀπ' ἐδῶ. Ὁ ἰατρὸς τὸν ὁποῖον λέγετε ἀνεχώρησε πρὸ καιροῦ... τοὐλάχιστον καθὼς ἤκουσα.

Ἡ Λουκία ἐστηρίχθη εἰς τὰς κιγκλίδας, διότι τὰ γόνατά της ἐκάμπτοντο.

— Καὶ ἑπομένως, ἠρώτησε τρέμουσα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, δὲν ἠξεύρετε ποῦ εἶνε;

— Ὄχι, δὲν ἠξεύρω, καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι κανεὶς ἐδῶ δὲν τὸ ἠξεύρει.

Ὁ νέος χωρικὸς παρετήρει, ταῦτα λέγων, μετὰ προσοχῆς τὴν ὡραίαν κυρίαν, ἥτις ἠρώτα μετὰ τοσούτου ἐνδιαφέροντος καὶ τοσαύτης περιεργείας.

— Ἴσως, προσέθηκε μετά τινος δισταγμοῦ, εἶσθε ἡ Ἀγγλὶς κυρία, ἡ ὁποία ἐκάθισε τόσον καιρὸν εἰς αὐτὸ τὸ σπίτι κ' ἔκαμε τόσον καλὸν εἰς τὸν τόπον;

Ἡ Λουκία, βλέπουσα πόσον τὴν ἐνθυμοῦντο εἰσέτι, ἠσθάνθη βάλσαμον γλυκὺ πραῦνον τὴν καρδίαν της, καὶ μετριάζον τὴν πικρίαν τῆς ἀνησυχίας.

— Καλὰ ἐμάντευσες, ἀπήντησε. Ἐγὼ εἶμαι. Λάβε αὐτὸ, εἰς ἀνάμνησιν γυναικὸς, ἥτις ἀγαπᾷ πολὺ τὴν Βορδιγέραν.

Καὶ ἐπιστρέψασα ταχέως εἰς τὴν ἅμαξάν της, διέταξε τὸν ἡνίοχον νὰ τραπῇ εἰς τὸ πανδοχεῖον τοῦ ταχυδρομείου τοῦ Μεντόν.

Ἡ βροχὴ εἶχε καταπέσει ἄφθονος, ἀφοῦ ἐσταμάτησεν ἡ Λουκία, καὶ ἡ ὑποκόμησσα ἔτρεμε διάβροχος ἐκ τοῦ ψύχους. Ἡ Χούτσινς ἐπρότεινε νὰ σταθῶσι κάπου, ἵνα στεγνώσῃ τὰ ἐνδύματά της καὶ πίῃ κάτι ζεστόν. Ἀλλ' ἡ Λουκία δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ κἂν περὶ σταθμοῦ, πρὶν ἢ φθάσωσιν εἰς Μεντόν.

Ἡ ὑπόσχεσις μεγάλης ἀμοιβῆς ἐνέπνευσε νέον ζῆλον εἰς τὸν ἁμαξηλάτην, ἡ μάστιξ του ἐκροτάλισεν ἐκ νέου ὑπὲρ τοὺς καλπάζοντας ἵππους, καὶ ἡ ἅμαξα ἀνεχώρησε δρομαία διὰ μέσου ὑδάτων καὶ πηλοῦ. Περὶ τὸ δεῖλι δὲ μόλις ἔστη κατερρυπωμένη πρὸ τῆς θύρας τοῦ πανδοχείου τοῦ ταχυδρομείου.

Ὁ οὐρανὸς εἶχεν αἰθριάσει πρὸς δυσμὰς καὶ αἱ ῥόδιναι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, δύοντος ἐν μέσῳ πυκνῶν μελανῶν νεφῶν, ἐρώτιζον μικρόν τινα ὅμιλον παρὰ τὴν θύραν τοῦ πανδοχείου,—εἰκόνα ἐκ τῶν ἁπλῶν ἐκείνων καὶ οἰκιακῶν, αἵτινες ἤθελον παράσχει θέμα ἀριστουργήματός τινος τοῦ Τενιὲ ἢ τοῦ Μῆρις. Ἐπὶ σκάμνου ξυλίνου ἐκάθητο νεαρὰ, μελανῶπις καὶ μελανόκομος γυνή· πλησίον δὲ αὐτῆς ἀνὴρ τριακοντούτης περίπου, μελάγχρους καὶ μικρὰν καπνοσύριγγα κρατῶν εἰς τὸ στόμα του, ἐκάθητο ὀκλάδην τείνων τὰς χεῖρας πρὸς ξανθὸν καὶ βοστρυχόμαλλον νήπιον. Πατὴρ καὶ μήτηρ ἐνεθάῤῥυνον τὰ πρῶτα βήματα τοῦ μικροῦ των, ὅπερ, βάλλον κραυγὰς παιδικῆς ἀγαλλιάσεως, μετέβαινε παραπατοῦν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸν ἄλλον.

Ἡ Λουκία ἐθεώρησε προσεκτικῶς τὸν μικρὸν ἐκεῖνον ὅμιλον. Αἴφνης ἡ Σπεράντσα ἐπιστρέφεται καὶ βλέπει τὴν ἀγαπητὴν ἐκείνην μορφήν.

— Χριστὲ καὶ Παναγία, φωνεῖ. Καλὲ μητέρα, εἶνε ἡ κυρία!

Καὶ ἀναπηδᾷ αἴφνης ὀρθία, ὠθεῖ τὸ παιδίον εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ καθημένου Βαττίστα — ὅστις ἀνατρέπεται ὕπτιος παρασύρων τὸ νήπιον ἐπὶ τὸ στῆθός του —, πηδᾷ ἐπὶ τὴν ἀναβάθραν τῆς ἁμάξης καὶ ῥίπτεται εἰς τὸν τράχηλον τῆς Λουκίας.

— Ἀγαπητή μου κυρία, καλή μου κυρία!

Αὐτὸ μόνον δύναται νὰ εἴπῃ ἡ Σπεράντσα. Ἡ Ῥόζα προστρέχει καὶ αὐτὴ, ἓν μόνον διαλογιζομένη, μὴ ἔπαθέ τι τὸ μικρὸν, ὅπερ φωνάζει ἔτι ἐκ τῆς πτώσεώς του. Ὁ Βατίστας ἀνορθοῦται, καὶ πάντες τέλος ἐννοοῦσι τί τρέχει, ἐν μέσῳ τοσούτων εὐλογιῶν, δακρύων, χειροκροτημάτων καὶ ἐπικλήσεων τῆς Παναγίας, ὥστε, τὸ πρᾶγμα θὰ ἦτο ἀστεῖον, ἂν δὲν ἦτο συγκινητικόν.

— Θεέ μου, πῶς εἶνε κρύα τὰ χέρια σας, κυρία! Πόσον κουρασμένη φαίνεσθε! Νὰ ἦτο τοὐλάχιστον ἐδῶ ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος!

Ἡ Σπεράντσα δάκνει τὴν γλῶσσάν της ταῦτα λέγουσα, ἡ δὲ Λουκία φέρεται μᾶλλον ἢ ὁδηγεῖται ἄνω τῆς κλίμακος, εἰς τὸ καλλίτερον τῆς οἰκίας δωμάτιον. Μετὰ μικρὸν φλὸξ φαιδρὰ σπινθηροβολεῖ ἐν τῇ ἑστίᾳ, κομίζεται πλησίον αὐτῆς ἓν ἀνάκλιντρον, καὶ ἡ Λουκία, ἀποδυθεῖσα τὸ περιῤῥωμίον της καὶ τὴν διάβροχον ἐσθῆτά της, κατακλίνεται ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων καὶ καλύπτεται πανταχόθεν ἵνα θερμανθῇ καὶ ἡσυχάσῃ. Ἡ Σπεράντσα κύπτει τρυφερῶς ἐπὶ τὴν ἀγαπητήν της κυρίαν, θωπεύει καὶ φιλεῖ ἀλληλοδιαδόχως τὰς ψυχρὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῆς ὑποκομήσσης, σπογγίζει καὶ λειαίνει καὶ φιλεῖ τοὺς ὑγροὺς της ὡραίους πλοκάμους, καὶ μειδιᾷ ἀδιακόπως, καὶ φλυαρεῖ, καὶ εὐλογεῖ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καὶ τὴν Παναγίαν.

Ἡ Λουκία ἠσθάνθη ἑαυτὴν ἀναγεννωμένην ἐν μέσῳ τῆς εὐεργετικῆς ἐκείνης ἀτμοσφαίρας τῆς πλήρους ἀφοσιώσεως. Ἐνῷ δὲ πίνει βραδέως τὸ τεῖόν της, ὅπερ τῇ φαίνεται νέκταρ, ζωογόνος τις συναίσθησις εὐεξίας κατακλύζει τὴν καρδίαν της καὶ ὅλην τὴν καταπεπονημένην αὐτῆς ὕπαρξιν. Ἀπὸ μακροῦ ἀληθῶς δὲν εἶχε παρακαθίσει εἰς τοιαύτην εὐτυχίαν· ἀπὸ ὀκτὼ ἤδη ἐτῶν ἐπείνα ἡ ψυχή της. Ἅπασα ἡ αἴγλη τῆς κοινωνικῆς θέσεως καὶ τοῦ πλούτου, πᾶσαι αἱ ἀπολαύσεις, ἃς παρέχει ἡ θωπευομένη ματαιότης, δὲν εἶχον δώσει εἰς αὐτὴν τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ὥρας ἐκείνης. Ὑπάρχουσι, δόξα τῷ Θεῷ, εὐτυχίαι, ἃς οὔτε ἡ δόξα δωρεῖ οὔτε ὁ πλοῦτος ἀγοράζει.

Ἡ Λουκία διηγήθη εἰς τὴν Σπεράντσαν τὴν εἰς Βορδιγέραν μετάβασίν της, καὶ τὴν κατάπληξιν ἣν ἠσθάνθη ἰδοῦσα τὰς ἐπελθούσας ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν της μεταβολὰς, καὶ τὴν λύπην της, ὅτε ἤκουσεν ὅτι εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος.

— Δι' αὐτὰ ὅλα θὰ ὁμιλήσωμεν αὔριον, καλή μου κυρία, εἶπεν ἡ Σπεράντσα, βλέπουσα ὅτι ἐβάρυνον τὰ βλέφαρα τῆς Λουκίας, ἀφοῦ ἀναπαυθῆτε, καθὼς ἐλπίζω, ἀπόψε. Τώρα μόνον θὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἶνε ἀκόμη ἐκεῖ· ἦτον τοὐλάχιστον πρὸ δύο μηνῶν. Ἡ κυρία Ἐλεονώρα ἔλαβε γράμμα του καὶ ἠμπορεῖ νὰ σᾶς διηγηθῇ δι' αὐτὸν χίλια πράγματα. Ἠκούσαμεν νὰ λέγουν, ὅτι ἔγεινεν εἰς τὴν Σικελίαν μεγάλη ἐπανάστασις, καὶ ὅτι ὁ ἰατρὸς ἐπολέμησεν ἡρωϊκά. Ἔγεινε καὶ εἰς τὴν Σαρδηνίαν μία, καὶ μία ἄλλη ἐδῶ, καὶ μία ἄλλη εἰς τὸ Ῥοκεβρούν. Ὁ Βαττίστας ἦτον ἐπὶ κεφαλῆς—ἔτσι νὰ ζήσω—καὶ θὰ γίνῃ ἀξιωματικὸς τῆς ἐθνοφυλακῆς. Ὁ διοικητὴς τοῦ Σὰν-Ῥέμο ἔφυγε. Τώρα πλέον δὲν θὰ ἔχωμεν διοικητὰς, καθὼς λέγουν, καὶ οἱ καραβινοφόροι δὲν θὰ ἦνε πλέον μεγάλοι καὶ τρανοί.—Ἔγεινε καὶ εἰς τὸν τόπον σας ἐπανάστασις; ἠρώτησε συμπεραίνουσα ἡ Σπεράντσα, δι' ἤθους ἐμφαίνοντος ἐκ προοιμίων πεποίθησιν περὶ τοῦ πράγματος.

— Ὄχι, δόξα τῷ Θεῷ! εἶπε μειδιῶσα ἡ Λουκία.

— Δὲν ἔγεινε ἐπανάστασις; ὑπέλαβε μετ' ἀθυμίας σχεδὸν ἡ Σπεράντσα. Ἀλλὰ σεῖς δὲν ἔχετε καὶ διοικητὰς εἰς τὸν τόπον σας, προσέθηκεν οἱονεὶ ἐξηγοῦσα τὸ πρᾶγμα.

Οὕτω δὲ, ἐνῷ ἐξέδυε τὴν Λουκίαν, ἡ Σπεράντσα, καίτοι φρονίμως εἶχεν ἀπορασίσει νὰ ἀναβάλῃ εἰς τὴν αὔριον πᾶσαν ὁμιλίαν, διηγεῖτο ὅσα περισσότερον ἠδύναντο νὰ ἐνδιαφέρωσι τὴν ὁδοιπόρον. Ἡ Λουκία, εὐχαριστημένη ὅτι δὲν εἶχον χαθῆ τὰ ἴχνη τοῦ ἰατροῦ, ἀπεκοιμήθη καὶ ὠνειρεύθη ὅλην τὴν νύκτα κυανᾶς θαλάσσας, πορτοκαλλέας εὐώδεις καὶ περιπάτους μετὰ τοῦ ἰατροῦ ἐν τῷ μικρῷ κήπῳ τοῦ πανδοχείου.

(Ἕπεται συνέχεια)

[Τὴν ἑπομένην ἱστορικὴν μελέτην μετεφράσαμεν ἐκ τοῦ συγγράμματος Culturhistorische Bilder aus Boehmen τοῦ ἐν Πράγῃ Josef Svatek, ἐν ᾧ περιέχονται διάφοροι πραγματεῖαι ἱστορικαί, ἃς εἶχε δημοσιεύσει ἐν τῇ ἐφημερίδι τῆς Πράγης (Prager Zeitung). Ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ἡ προκειμένη πραγματεία φέρει τίτλον «Ein griechischer Abenteurer in Prag»]. Α. Μ.

ΤΥΧΟΔΙΩΚΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ

ἐν Πράγῃ.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, ἡ σπουδὴ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, μεταδοθεῖσα εἰς τὴν Δύσιν διὰ τῶν εἰς αὐτὴν διασκορπισθέντων Ἑλλήνων λογίων τοῦ Βυζαντίου, οἵτινες πανηγυρικῶς ἐγένοντο δεκτοί, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πρόοδον τῶν ἐκεῖ κοινωνιῶν· αὕτη ἐν μὲν τῇ Ἰταλίᾳ ἐξωμάλυνε τὴν ὁδὸν τῆς *Ἀναγεννήσεως*, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ τὴν τῆς *Ἀναμορφώσεως*, ἐπιβοηθήσασα καὶ ἐπιρρώσασα τὰς ἐθνικὰς τάσεις, ὧν αὗται ἦσαν ἀπόρροια. Παράδοξον ὅμως ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέλει φανῇ ὅτι, εἰς Βοημίαν ἡ φιλολογία εἰσελθοῦσα, ἐκηρύχθη ἀντίπαλος τῶν ἐθνικῶν τάσεων.

Τὴν φαινομένην ταύτην ἀντίθεσιν διασαφηνίζει ἡμῖν ἀμέσως ἡ θέσις τῆς Βοημίας καὶ τῆς Ῥώμης ὡς πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐν Βοημίᾳ πρὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος εἶχεν ἀρχίσει ἡ πραγμάτωσις εἰδικῶν φιλολογικῶν ζητημάτων, ὡς ὀνομαστὶ ἡ ἀναγνώρισις τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγης ὡς παιδευτηρίου τσεχικοῦ, ὕστερον αἱ ἀναμορφωτικαὶ ἐργασίαι τοῦ Οὔσου, καὶ τέλος ἡ ἰσχυρὰ κίνησις τῶν Οὐσιτῶν, οἵτινες τοὺς Βοημοὺς τοσοῦτο νικηφόρως διηύθυναν, ὥστε αὐτὸς ὁ Γεώργιος Ποδίβραδος[1] ἀποτελεσματικῶς πρὸς τὴν Ῥώμην ἀντέστη, οὐ μόνον χορηγήσας εἰς τὴν Βοημίαν ἐγχωρίαν διοίκησιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιστήμην ἐλευθερώσας ἀπὸ τῶν ἀποπνιγόντων αὐτὴν δεσμῶν τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας, ὠθήσας οὕτω τοὺς ἐπιστήμονας εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἐλευθέρας ἐρεύνης.

Ἀλλ' ὅτε ἡ Ῥώμη καὶ ἡ ταύτῃ σύμμαχος Γερμανία ἐτράπησαν ἀμφότεραι ἔνοπλοι κατὰ τῶν Οὐσιτῶν τῆς Βοημίας ἄνευ ἀποτελέσματος, ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν ἑνὸς τῶν διασημοτάτων ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξος φαινομένη σκέψις, νὰ καταπολεμήσῃ διὰ τῆς ἀναπτυσσομένης φιλολογίας πρῶτον τὰς ἐθνικὰς τάσεις τῆς Βοημίας, καὶ εἶτα διὰ τῆς ἐκλατινίσεως τῶν λογίων αὐτῆς νὰ συντρίψῃ τοὺς Οὐσίτας.

Πατὴρ τῆς σκέψεως ταύτης, τῆς μετὰ μίαν ἑκατονταετηρίδα ἐπενεγκούσης τὴν ἐφετὴν ἐπίδρασιν, ἦτο ὁ Αἰνείας Σύλβιος Πικκολομίνης, ὁ βραδύτερον Πάπας Πίος Β', ὁ σφοδρὸς ἀντίπαλος τοῦ Γεωργίου Ποδιβράδου. Ὁ Σύλβιος ἐγίνωσκε καλῶς τὴν χώραν τῆς Βοημίας καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως· διετήρει δὲ, καὶ ὡς παπικὸς λεγᾶτος ἐν Βιέννῃ, σχέσεις ἐνεργοὺς μετὰ τῶν καθολικῶν προυχόντων καὶ λογίων τῆς χώρας. Πράγματι δὲ οἱ λόγιοι τῶν Βοημῶν ἐν μεγίστῳ κινδύνῳ διετέλουν ὄντες περὶ τὰ μέσα τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος νὰ ἐμπέσωσιν εἰς τὸν λατινισμόν· διότι τότε ὑπῆρχε μὲν ἐν τῇ χώρᾳ πληθὺς λατίνων ποιητῶν, ἀλλ' οὐδεὶς ὑπῆρχεν ἐθνικὸς ποιητής, ἐξαιρέσει τῶν σιχουργῶν τῶν ὁμοιοκαταλήκτων στίχων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾀσμάτων. Ἔτι δὲ κατὰ τὴν 15 ἑκατονταετηρίδα ἡ ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν εἰσαχθεῖσα φιλολογία ἐξηφάνισε τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνότητος πολλῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν, ὧν ἡμεῖς μνημονεύομεν τοῦ Βοχουσλάβ Χασσενσενίου καὶ Σιγισμούνδου Ῥουβῦ ἐκ Γελενί. οἵτινες τὸ αἴσθημα τῆς ἐθνότητος τοσοῦτον ἀπώλεσαν, ὥστε ὁ μὲν πρῶτος ὠνόμαζεν ἑαυτὸν Γερμανὸν (τοιοῦτος δὲ καὶ νῦν, οὐχὶ ἴσως ἀδίκως, χαρακτηρίζεται), ὁ δὲ δεύτερος κατέλιπε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα, καὶ ἔζησε μακρὰν αὐτῆς μέχρι τέλους τοῦ βίου, ὡς ἑκούσιος φυγάς. Καθόλου δ' εἰπεῖν οἱ φιλολόγοι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἠσπάζοντο τὸν κοσμοπολιτισμὸν, ἀποκρούοντες πᾶσαν ἐθνικὴν διάκρισιν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ τῶν γραμμάτων, ἥτις, ὡς πρὸς τὴν ἀμοιβαίαν ὑποστήριξιν, ὡμοίαζέ πως τῇ μασονίᾳ τῶν ἡμετέρων χρόνων. Ἀνεγνώριζον δὲ εἰς τὴν φιλολογίαν πρωτεύουσαν γλῶσσαν τὴν λατινικήν.

Τὸν κίνδυνον τοῦτον τῆς καταστροφῆς τῆς ἐθνότητος τῶν Βοημῶν κατέστησαν καταληπτὸν οἱ Οὐσῖται (Utraquisten) καὶ οἱ Βοημοὶ Ἀδελφοί, δύο αἱρέσεις, αἵτινες ἠγωνίσθησαν πρὸς ἀποσόβησιν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ οὐσιτικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πράγης ἀπεβλήθησαν ἐντελῶς οἱ φιλόλογοι, οἵτινες ἦσαν τὸ πλεῖστον καθολικοί, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλη τῆς Ἀδελφότητος ἔδειξαν τοσοῦτον μῖσος κατὰ τῶν κλασσικῶν, ὥστε ἀπέκλεισαν ῥητῶς πάντας τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν ἐκ τῆς ἀνωτέρας παιδεύσεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χασσενστενίου, τοῦ διασημοτάτου καὶ ἀξίου θαυμασμοῦ ἡγέτου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἐν Βοημίᾳ, ἐπῆλθε μικρά τις ἀνάπαυλα πρὸς καλλιτέραν μαίευσιν τῆς γνώμης τοῦ Πικκολομίνη. Καὶ πρῶτον ἐπὶ Φερδινάνδου Α' ἀνεφάνη ἡ φιλολογικὴ κίνησις σφοδροτέρα, ὑποστηριχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Χοδεγιόβσκη, πλουσίου ἄρχοντος, μιμητοῦ γενομένου τῶν Ἰταλῶν Μεδίκων.

Οὗτος συνήθροισε περὶ αὐτὸν πολλοὺς λογίους, οἵτινες μόνον ἐπὶ τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ὡρκίσθησαν νὰ διατρίβωσιν· ὑπὲρ τῆς διδασκαλίας τούτων ἔδωσε κληροδοτήματα εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, καὶ διηυκόλυνε τὴν ἔκδοσιν φιλολογικῶν συγγραμμάτων, ὧν ὁ ἀριθμὸς καθ' ἑκάστην αὔξανεν (ἐπὶ τοῦ Χασσενστενίου ἔτι). Ἐν ἑνὶ λόγῳ περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 16 ἑκατονταετηρίδος, ὅτε οἱ Ἰησουῖται εἰς Βοημίαν ἀνεφάνησαν καὶ ὑπεστήριξαν τὰς προσπαθείας τῶν φιλολόγων, ἐφάνη τὸ σχέδιον τοῦ Πικκολομίνη ἄγον πρὸς ἐντελῆ νίκην. Ἡ σπουδὴ τῆς λατινικῆς, τῆς ἑβραϊκῆς κατεπίεζε βαρέως τὰς ἐθνικὰς ἠθικὰς δυνάμεις τῆς Βοημίας· καὶ κατὰ τὰ πρῶτα μὲν ἔτη μόνον ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὴν γλῶσσαν ἐπέδρασε τὸ τοιοῦτον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον φανερῶς κατεδείχθη ὅτι ἐν Βοημίᾳ πολλοὶ τῶν πολιτῶν δυνάμενοι ν' ἀναγινώσκωσι τὸν Ὅμηρον καὶ Βιργίλιον ἐν τῇ πρωτοτύπῳ γλώσσῃ, καθυστέρουν τοσοῦτον περὶ τὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐθνότητος, ὥστε αὕτη ἐπὶ τῶν ἐπελθόντων θρησκευτικῶν ἀγώνων, κατὰ τὰς δύο πρώτας δεκαετηρίδας τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος, ἐντελῶς εἶχεν ἐκλίπει ἐκ τοῦ Βοημικοῦ λαοῦ.

Ὑπῆρχον ἤδη ἐν Πράγῃ ἄνδρες πρὸς προλήψιν τοῦ κινδύνου, ὡς οἱ λόγιοι οἱ περὶ τὸν Ἰωάννην Χοδεγιόβσκην, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν «Sodalitas literaria», φιλολογικὴν ἑταιρίαν, ἱδρυθεῖσαν ἐν Πράγῃ ἐκ καθηγητῶν καὶ ἄλλων λογίων, κατὰ τὸν τύπον τῆς ὑπὸ τοῦ Κονράδου Κέλτες ἱδρυθείσης ἐν Βιέννῃ φιλολογικῆς ἑταιρίας, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν τούτων ἦτο τόσον προορατικὸς, ὥστε ν' ἀποφύγῃ τὸν κίνδυνον τῆς καταστροφῆς τῆς ἐθνότητος τῆς Βοημίας. Οὗτοι μετὰ ζήλου ἐπεμελοῦντο μόνον τῶν κλασσικῶν μελετῶν, προσείλκυον τὴν νεολαίαν, καὶ ἐθριάμβευον εὐκόλως ὡς ἄνδρες τῶν γραμμάτων κατὰ τῶν Οὐσιτῶν, τῶν σχολαστικῶν, οἵτινες εἰς τὰ σχολεῖα παρέδιδον ἐν τῇ vernacula lingua (ἐγχωρίᾳ γλώσσῃ), ὡς ἀπεκάλουν τὴν βοημικὴν χλευαστικῶς, τοῦ Χασσενστενίου ἐπὶ κεφαλῆς ὄντος, οἱ φιλόλογοι τῆς κλασσικῆς φιλολογίας.

Εἷς τῶν ἐνθερμοτέρων θιασωτῶν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος ἦτο ὁ μάγιστρος Ματθαῖος Κολλῖνος, ὃς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ παρέδιδε τὸν Ὅμηρον. Οὗτος ἔνθους ζηλωτὴς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐξήσκει ἐπὶ τῆς σπουδαζούσης νεολαίας ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, ἣν δυσαρέστως ἔβλεπον οἱ Οὐσῖται· συνεπλάκη δὲ εἰς ἔριδας πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ, ὧν τὰς περιωρισμένας θεωρίας κατεπολέμει διὰ δηκτικῶν ἐπιγραμμάτων καὶ σατυρικῶν ποιημάτων, μέχρις οὗ, προβὰς μέχρι ῥήξεως, ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὴν διδασκαλίαν ἐπὶ τῇ καταμηνύσει αὐτῶν εἰς τὴν ἀκαδημαϊκὴν Σύγκλητον. Ὁ Κολλῖνος δὲν ἐταράχθη τὸ παράπαν ἐκ τούτου εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τῶν φιλολογικῶν ἐργασιῶν του, ἀλλὰ συνέστησεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ἣν αὐτῷ ὁ Μακηνὰς Χοδεγιόβσκης ἐδωρήσατο πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ἀγώνων του, δύο τάξεις παραδόσεων, ἐν αἷς κατὰ Κυριακὴν εἰς πολυάριθμον ἀκροατήριον ἡρμήνευε τοὺς κλασσικούς. Ἐν γένει δὲ περὶ τὸ ἔργον τοῦτο ἀνέπτυξε τοιαύτην δραστηριότητα, ὥστε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χοδεγιόβσκη, ἀπετέλεσε τὸ κέντρον τῶν φιλολόγων καὶ ἑλληνιστῶν τῆς Πράγης. Ὁ οἶκός του ἦτο ὁ ἱστορικῆς μνείας ἄξιος «Ἀγγλικὸς κῆπος» ἐν τῷ παλαιῷ ἄστει τῆς Πράγης, ἐν ᾧ ὁ φαρμακοποιὸς τοῦ Καρόλου Δ' μάγιστρος Ἄγγελος ἐκ Φλωρεντίας συνέστησε τὸν πρῶτον βοτανικὸν κῆπον τῆς Εὐρώπης.

Ὁ ἔνθους οὗτος τοῦ Ὁμήρου ζηλωτὴς εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τοιούτου ἔρωτος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν, ὥστε καὶ μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του συνδιελέγετο εἰς τὴν ἰωνικήν· οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οἵτινες τυφλῶς ὑπήκουον εἰς τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου των, προέβησαν εἰς ἐξελληνισιν καὶ αὐτῶν τῶν οἰκογενειακῶν ὀνομάτων των· οὕτως ὁ Cernowlasek ὠνομάσθη Μελάντριχος, ὁ Bodlak Παλίουρος, ὁ Orech Καρίων κτλ.

Ἐν τοιούτῳ ἔρωτι πρὸς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν διάγων τὸν βίον ὁ Κολλῖνος, ἀληθῶς ἐξεπλάγη ὅτε ἡμέραν τινὰ τοῦ θέρους τοῦ 1565 ἔλαβεν ἐξ Ἰταλίας ἐπιστολὴν, δι' ἧς *Ἰάκωβός τις Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος*, ὁ ὁποῖος ἔλεγεν ἑαυτὸν ἀπόγονον τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀτυχοῦς βυζαντίνου αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, ἀνήγγειλε τὴν ταχεῖαν ἔλευσιν αὐτοῦ εἰς Πράγην, καὶ ἐπεζήτει τὴν φιλοξενίαν τοῦ κορυφαίου τῶν Βοημῶν φιλελλήνων.

Τὸ ἄγγελμα τοῦτο ἐπροξένησε τῷ Κολλίνῳ μεγίστην χαρὰν, διότι ἔμελλε ν' ἀκούσῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου ἐκ στόματος συμπολίτου τοῦ τυφλοῦ πατρὸς πάντων τῶν ποιητῶν· καθότι ὁ ἐπιστείλας ἔλεγεν ὅτι κατήγετο ἐκ Χίου, τῆς κλασσικῆς ἐκείνης νήσου, ἥτις κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν ἀρχαίων, ἐθεωρεῖτο ὡς ἀληθὴς πατρὶς τοῦ μεγάλου Ἕλληνος ῥαψῳδοῦ, ἐν ταύτῃ δ' ἔτι καὶ νῦν δεικνύεται τὸ κάθισμα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἡ πηγὴ ἐξ ἧς ἔπινεν. Ἔβλεπε δ' ὁ Κολλῖνος ἐλθοῦσαν τὴν περίστασιν νὰ διδαχθῇ τὴν ἰωνικὴν ἐν ἁπάσῃ αὐτῆς τῇ γνησιότητι, καὶ νὰ γίνῃ οἰκεῖος καὶ φίλος ἑνὸς τόσον διακεκριμένου ἀνδρὸς, ὅστις ἦτο πάντως ὁ τελευταῖος βλαστὸς τῆς γενεᾶς τῶν Παλαιολόγων. Τὸ γεγονὸς, ὅτι ὁ οἶκος τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου εἶχεν ἐκλίπει κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν τῷ 1502, ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον εἰς τὸν μάγιστρον, κατὰ τὰς τότε οὐχὶ ἀκριβεῖς γνώσεις τῆς γενικῆς ἱστορίας· Οὕτω δ' ἐπέτυχεν ὁ ἄγνωστος Ἕλλην εὐκόλως νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Βοημὸν λόγιον, καὶ νὰ ἑλκύσῃ ἐκ πρώτης ἀφετηρίας τὴν εὔνοιάν του. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὁ Κολλῖνος εἶχεν ἀμφιβολίαν τινὰ εἰς τὰ λεγόμενα τοῦ Ἕλληνος, αὕτη ἤθελε διασκεδασθῆ μετ' ὀλίγον· διότι ὁ Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς του ἀφίκετο εἰς Πράγην, καὶ προσελθὼν αὐτοπροσώπως εἰς τὸν μάγιστρον ἐκέρδησε τὴν εὔνοιαν καὶ τούτου καὶ τῶν συναδέλφων του διὰ τοῦ ἐπιβάλλοντος ἐξωτερικοῦ παραστήματος καὶ τοῦ ἱπποτικοῦ ἤθους, ἅτινα ἐμαρτύρουν ἄνδρα εὐγενοῦς καταγωγῆς. Πλὴν τούτου δὲ, ἐν Βιέννῃ, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ βραχὺ εἰς Βοημίαν πορευόμενος, ἔτυχε μεγάλης προστασίας· διότι ἐπὶ τῇ συ-

1. Βασιλεὺς Βοημίας (1420-1471).

στάσει τοῦ Νικολάου Βάλτερ, γραμματέως τοῦ αὐτοκράτορος, ἑνὸς τῶν ἐνθερμοτάτων ἡγητόρων τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, ἐχορηγήθη αὐτῷ πλήρης προστασία ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιλιανοῦ Β' ἀνὰ πάσας τὰς αὐστριακὰς χώρας.

Ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις διατελῶν ὁ Παλαιολόγος, δῆλον ὅτι ἔτυχε κατὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βοημίας λαμπρᾶς ὑποδοχῆς, ὁ δὲ μάγιστρος Κολλῖνος, ὁ διὰ τῆς ἐπισκέψεως ἀπογόνου τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου πρὸ πάντων τιμηθείς, ὑπεδέξατο αὐτὸν εἰς τὸν οἶκόν του ἀνοικταῖς ἀγκάλαις, καὶ παρεχώρησε πολλὰ δωμάτια διεσκευασμένα πρὸς κατοικίαν τοῦ ἐπιτήμου ξένου. Περιφανὴς ὁμήγυρις πολιτῶν προσελθοῦσα εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαγίστρου προσεφώνησε τῷ Ἕλληνι, καὶ τὸ ἄνθος τῶν φιλολόγων ἔδραμεν ἐκεῖ, ὅπως συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Ὁμήρου, καὶ ἀκούσῃ ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τὴν ἀφήγησιν περὶ τῶν ἑλληνικῶν πεδίων καὶ τῶν τόπων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου.

Ὁ Ὀλυμπιδάριος Παλαιολόγος ἔζη ἐν ταύτῃ τῇ ἀναστροφῇ ὡς πρίγκιψ, καὶ ἐγένετο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ἀφίξεως ὁ πολυθαύμαστος ἥρως τῆς κοινωνίας τῆς Πράγης, ἥτις κατ' οὐδὲν ὑπελείφθη περὶ τὴν φιλοφροσύνην καὶ λατρείαν. Ἡ μετ' αὐτοῦ συνδιάλεξις ἐπὶ θεμάτων τῆς κλασσικῆς φιλολογίας κατέστη τοῦ συρμοῦ, καὶ κατέπνιξεν ἐπί τινα χρόνον τὰς θρησκευτικὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι τότε ἦσαν τὸ ὑποκείμενον τῆς ὁμιλίας τῆς ἡμέρας.

Τὴν αὐτὴν συμπεριφορὰν ἔδειξε καὶ τὸ ὡραῖον φῦλον εἰς τὸν κομψὸν αὐτὸν Ἕλληνα, ὅστις, ἐν ἀκμῇ ἡλικίας διατελῶν, ἐθεωρεῖτο διά τε τὸ γένος καὶ τὰς τύχας τοῦ βίου ἀληθὴς ἥρως μυθιστορίας, ἐπεθύμει δὲ μαγευθὲν νὰ δεσμεύσῃ αὐτὸν διὰ παντὸς εἰς Πράγην. Αἱ ἀφηγήσεις ὅμως τοῦ Παλαιολόγου ὡς πρὸς τὸ παρελθὸν αὐτοῦ ἐπλάσθησαν κατόπιν, ὅπως αὐξήσωσι τοσοῦτον τὸ ὑπὲρ τούτου διαφέρον.

Ὁ Παλαιολόγος διηγεῖτο ὅτι, μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ οἰκογένεια τοῦ πεσόντος τελευταίου αὐτοκράτορος τῶν Ἑλλήνων κατέφυγεν εἰς Χίον, ἥτις ὑπὸ τοὺς Γενουαίους διετήρησε τὴν αὐτονομίαν της ἐπὶ πολύ. Ἀλλ' αὐτόθι οἱ ἀπόγονοι τῶν Παλαιολόγων ἐγένοντο ἀμέσως ὕποπτοι εἰς τοὺς παρὰ τὴν Σμύρνην Τούρκους, καὶ ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ἀπειλουμένην σφαγὴν κατέλιπον τὸ τελευταῖον ἐκεῖνο ἄσυλον τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ διεσκορπίσθησαν τῇδε κἀκεῖσε. «Ὁ πατήρ μου Συμεὼν κατέφυγε μετ' ἐμοῦ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ μου Γαβριὴλ εἰς Ῥώμην, ἔνθα ἤλπιζε νὰ εὕρῃ εὐμενῆ φιλικὴν δεξίωσιν παρὰ τοῖς θιασώταις τῆς ἐπιστήμης, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο λόγιος καὶ γνώστης ἀκριβὴς τοῦ Ὁμήρου. Μόνον δ' ἐπὶ τῇ ἐξωμοσίᾳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὑπεσχέθησαν αὐτῷ προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν τῆς Ῥώμης· καὶ οὕτω ἐξαναγκασθεὶς ὁ πατήρ μου ἐν ᾗ θέσει περιῆλθεν ἠσπάσθη τὰ δόγματα τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῶν δύο υἱῶν του.

«Ἐγὼ μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν μου ἐξηναγκάσθην νὰ καταταχθῶ εἰς τὸ τάγμα τῶν Δομινικανῶν, καὶ περιβληθῶ τὸν μοναχικὸν μανδύαν, ὡς προηγουμένως εἶχε πράξει ὁ ἀδελφός μου. Ἐπάτησα τὰς βαθμίδας τοῦ μοναστηρίου ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μετὰ τοῦ κόμητος Μιχαὴλ Γκισλιέρι, τὰ νῦν καρδιναλίου, ὃς βεβαίως θέλει φέρει τὴν παπικὴν τιάραν ἐπὶ κεφαλῆς, κατὰ προφητείαν παιδιόθεν αὐτῷ ῥηθεῖσαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός μου, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν, ὡς πάντες οἱ ἐξωμόται, καθολικὸς θρησκομανής, ἀνέβη κατὰ μικρὸν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διοικητοῦ τοῦ τάγματος τῶν Δομινικανῶν. Εἰς ἐμὲ τοιαύτη τύχη δὲν ἐπένευσε· καὶ ἐπειδὴ κρύφα διετήρουν ἐν ἐμοὶ ζωηρὰς τὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας μου καὶ τῆς πατρίδος, κατέλιπον μιᾷ νυκτὶ τὸ μοναστήριον καὶ ἐτράπην εἰς τὴν ξένην, ὅπως γνωρίσω χώρας καὶ λαούς, καὶ ἐπαυξήσω ἔτι μᾶλλον τὰς γνώσεις μου ἐν ταῖς Ἀκαδημίαις. Ἐπεσκέφθην τὴν Πολωνίαν, Γερμανίαν, καὶ Γαλλίαν, καὶ εἰσῆλθον μετὰ πολυετῆ ἀπουσίαν εἰς Ἰταλίαν, ὅπως ἐκεῖ ἐργασθῶ ὡς ἀναμορφωτὴς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Οὔσου καὶ Λουθήρου. Ἀλλ' αἴφνης ἠγέρθησαν κατ' ἐμοῦ ἀπειλαὶ ὑπὸ τῶν περὶ τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν· ἔπρεπε νὰ τραπῶ εἰς φυγήν, καὶ διηύθυνα τὰ βήματά μου δι' Αὐστρίας καὶ Βιέννης εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Οὔσου καὶ Ῥοκυκάνα, οἵτινες ἀμφότεροι μεγάλοι ἄνδρες πρῶτοι ἐπρότειναν τὴν ἐπιθυμητὴν ἕνωσιν καὶ ἀνάμιξιν τῆς Οὐσιτικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς. Ὥστε ἐν Βοημίᾳ, καὶ δὴ ἐν τῇ ἕδρᾳ ταύτῃ τῶν Μουσῶν, ἐλπίζω νὰ εὕρω δευτέραν πατρίδα, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βιώσω ἐν τῇ καλλιεργείᾳ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς διαδόσεως τῶν φιλολογικῶν ἰδεῶν».

Πάντα τὰ μέλη τῆς Sodalitas literaria παρέσχον τῷ Παλαιολόγῳ συνδρομήν, ὁ δὲ μάγιστρος Κολλῖνος ἐρρόντιζε περὶ τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν του, αἵτινες παρ' ἐλπίδα διὰ τὸν Ἕλληνα μετ' ὀλίγους μῆνας λαμπρῶς ἐπληρώθησαν, διότι ὁ Παλαιολόγος ἐκέρδησε τὴν εὔνοιαν τῆς θυγατρὸς τοῦ πρὸ μικροῦ θανόντος γραμματέως τῆς Βουλῆς Μαρτίνου Κουβενίου ἐκ Σπρίμπεργ, ἐξόχου συγγραφέως καὶ στενωτάτου φίλου τοῦ Κολλίνου, ὁ ὁποῖος πλὴν πολλῶν οἰκιῶν ἐν τῇ πόλει κατέλιπε καὶ ἄλλην σημαντικὴν περιουσίαν. Ἡ νέα Ἀγνή, ἡ θυγάτηρ τοῦ πατρικίου, ἥτις, ὡς πολλαὶ ἄλλαι κυρίαι, μετεῖχε τῶν συναναστροφῶν καὶ ἦτο θαυμαστὴς τοῦ ἐπισήμου Ἕλληνος, ἦτο λαμπρὸν εὕρημα διὰ τὸν Παλαιολόγον, διὸ καὶ οὗτος προσεπάθησε νὰ ἀγρεύσῃ αὐτὸν τὸν χρυσοῦν ἰχθύν, περὶ πολλοῦ ποιούμενος τὴν εὔνοιαν τῆς κόρης, ἥτις φλεγομένη ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ γίνῃ σύζυγος ἀπογόνου τῶν Καισάρων, ταχέως

ἐπρότεινεν αὐτῷ τὴν χεῖρα καὶ ἔδωκε τὰ πλούτη. Τὸ κυριώτατον μέρος τῶν τελευταίων συνέκειτο ἐξ οἰκίας κειμένης εἰς τοὺς «Τέσσαρας κύλικας», καὶ παρακειμένης τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Δομινικανῶν ἐν τῷ παλαιῷ ἄστει τῆς Πράγας· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίλοιπος περιουσία τῆς Ἀγνῆς ἀπετέλει μέγα ποσόν.

Ἡ κατοικία φυγάδος Δομινικανοῦ παρὰ μονὴν Δομινικανῶν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ κακὸς οἰωνός, οὐχ ἧττον ὁ Παλαιολόγος ἐν πλήρει εὐτυχίᾳ παρὰ τῇ νέᾳ αὐτοῦ συζύγῳ κατῴκησε τὴν νέαν οἰκίαν, καὶ μεγάλως τιμώμενος ἐν Πράγῃ ἔζη ἐν εἰρήνῃ καὶ εὐφροσύνῃ, ὧν τέως ἐστερεῖτο κατὰ τὸν πολυκύμαντον καὶ ἄστατον αὐτοῦ βίον. Ὡς ἐγκατεστημένος Πραγῆνος ἀπήλαυεν ἀσφαλείας προστατευτικῆς κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν του, μεγαλειτέρας πασῶν τῶν προφυλάξεων, ἃς μέχρι τοῦδε μετεχειρίζετο πρὸς ἀποφυγὴν τῶν μυστικῶν ἐπιθέσεων τῶν ῥαβδούχων τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως τῆς Ῥώμης. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀποκτήσῃ τὴν προστασίαν ταύτην διὰ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου τῆς πρωτευούσης τῆς Βοημίας ἤγαγεν αὐτὸν εἰς Πράγην, ἐν ᾗ τόσον ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του, ὅσον οὐδὲ κατ' ὄνειρον ἠδύνατο νὰ ἐλπίζῃ. Οἱ νόμοι τοῦ τόπου, ὃν ὠνόμαζε δευτέραν αὐτοῦ πατρίδα, πρὸς δὲ τὰ προνόμια τοῦ παλαιοῦ ἄστεως τῆς Πράγης, ὧν καὶ αὐτὸς ἐγένετο διὰ τοῦ γάμου του μέτοχος, ἡ εὔνοια τόσων ἐπισήμων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐθεώρουν τιμὴν νὰ καταλογίζωνται ἐν τοῖς φίλοις αὐτοῦ, διεσκέδαζον παρ' αὐτῷ πάντα ἐνδοιασμὸν περὶ τῆς ἀσφαλείας του, ὃν οἱ προορατικοὶ φίλοι του ἐξέφραζον, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ ἄγρυπνον ὄμμα τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως, ὅπερ ἠδύνατο νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ νέον αὐτοῦ καταφύγιον.

Τῆς εὐτυχίας ταύτης, τῆς τοσοῦτον ἐπιζήλου, δὲν ἀπήλαυσεν ἐπὶ πολύ, διότι τῇ 4 Ἰουνίου τοῦ 1566 ἔλαβε τὴν λυπηρὰν ἀγγελίαν ὅτι ὁ μάγιστρος Κολλῖνος προσβληθεὶς ὑπὸ αἰφνιδίας ἀοπληξίας ἀπεβίωσε. Διὰ τοῦ θανάτου τούτου ἀπώλεσε τὸν ἐνθερμότερον αὐτοῦ οἰκεῖον καὶ μᾶλλον ἀφωσιωμένον φίλον, καὶ προηθάνετο ὅτι ὁ τάφος τοῦ ἀειμνήστου ἐκείνου προμάχου τῆς κλασσικῆς φιλολογίας, τοῦ ταφέντος ἐν τῷ περιωνύμῳ ναΐσκῳ τῆς Βηθλεὲμ, ἤνοιγε καὶ δι' αὐτὸν νέας ἀνάγκας καὶ νέας περιπετείας, ὧν μόλις ἀπηλλάγη· διὸ καὶ ὅσον σύμπας ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων τῆς Πράγης κατελυπήθη ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ ἀπωλείᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν Βοημῶν φιλολόγων, «τοῦ διδασκάλου καὶ πατρὸς τῶν ποιητῶν τοῦ αἰῶνός του» (ὡς ὠνόμαζεν αὐτὸν ὁ Δουπάκιος), τόσον ὁ Παλαιολόγος ἠσθάνθη ἄλγος ἐπὶ τῇ ἀνεπανορθώτῳ ἀπωλείᾳ τοῦ ἀνδρὸς, ἥτις ἐστέρησεν αὐτὸν οὐ μόνον εἰλικρινοῦς φίλου, ἀλλὰ καὶ ἀληθινοῦ προστάτου.

Ὁ Παλαιολόγος ὀφείλων πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν Κολλῖνον, ἠθέλησε δημοσίᾳ καὶ διὰ τρόπου ἀσυνήθους τότε νὰ τιμήσῃ μονίμως τὴν μνήμην τοῦ τεθνεῶτος, καὶ καταδείξῃ εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ πρὸς ἐκεῖνον εὐγνωμοσύνην. Διὸ ἐν ἔτει 1566 ἀπηύθυνεν αἴτησιν εἰς τὸν Πρύτανιν καὶ τὴν Σύγκλητον τῆς ἀνωτάτης Σχολῆς τῆς Πράγης, δι' ἧς ἐζήτει, εἰ δυνατὸν, τὴν συγκατάθεσίν των, ἵνα στήσῃ ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ τῆς Καρολινείου Σχολῆς, ὅ ἐστι ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ Πανεπιστημίου, ἀνάθημα μετ' ἐπιγραφῆς πρὸς τιμὴν τοῦ μαγίστρου Ματθαίου Κολλίνου, ὡς εἴθιστο ἐν τοῖς Ἰταλικοῖς πανεπιστημίοις[1]. Ἀλλ' οἱ καθηγηταί, οἵτινες δὲν εἶχον λησμονήσει τόσον ἐνωρὶς τὰ δηκτικὰ ἐπιγράμματα τοῦ Κολλίνου, καὶ οἵτινες πλὴν τούτου καὶ δὲν ἠρέσκοντο εἰς τοιοῦτον τιμητικὸν δεῖγμα, τέως ἀσύνηθες ἐν Πράγῃ, εἰς τὸν ποτὲ συνάδελφον αὐτῶν, ἠρνήθησαν τῷ Παλαιολόγῳ τὴν αἰτηθεῖσαν χάριν, καὶ ἔδειξαν ὅτι δὲν ἐπεθύμουν νὰ ἐνοχλῇ αὐτοὺς διὰ τοιούτων παρακλήσεων.

Ὁ Παλαιολόγος δὲν ἦτο ἐξ ἐκείνων, οἵτινες μετὰ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν ῥίπτουσι τὰ ὅπλα, ἀλλὰ, πεποιθὼς εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς ἀνωτάτης κοινωνίας τῆς Πράγης, ἠτήσατο τὴν συνδρομὴν τῆς διοικήσεως πρὸς τοῦτο. Ἡ διοίκησις, σύμφωνος οὖσα πρὸς αὐτὸν, ἀπέστειλε τῇ 8 Ἰανουαρίου 1567 ἔγγραφον, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπεστήριζε τὴν αἴτησιν, καὶ προσέθετεν ὅτι περιέμενε παρὰ τῶν καθηγητῶν πρὸς ἰδίαν αὐτῶν καὶ τῆς πατρίδος τιμὴν νὰ ὑποστηρίζωσι καὶ συνδράμωσι τὸν Παλαιολόγον, ὅπως εἰς τὸν ἀείμνηστον πεπαιδευμένον ἄνδρα στήσῃ ἐνεπίγραφον μνημεῖον ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ.

Διὰ τοῦ ἐγγράφου τούτου ἀνεγνωρίζοντο μὲν αἱ μεγάλαι ὑπηρεσίαι τοῦ μαγίστρου Κολλίνου, ἀλλὰ καὶ ἐπετιμῶντο ἐλαφρῶς οἱ διαμαρτυρηθέντες καθηγηταί, διὰ τοῦτο ἡ Σύγκλητος πᾶν μέσον μετεχειρίσθη, ὅπως μὴ ἐνδώσῃ εἰς τὸν Παλαιολόγον. Μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ἐγγράφου τῆς διοικήσεως, συνεφώνησαν ὅπως σταλῇ ἐπιτροπεία ἐκ δύο καθηγητῶν, τοῦ Γεωργίου Σουδὲτ καὶ Θωμᾶ Βοδνάνσκη εἰς τὸν Ἰωάννην Βαλδστάϊν, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπήγοντο τὰ τῶν σχολείων καὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ζητήσωσι τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ Βαλδστάϊν ὅμως ὑπεδέξατο παρ' ἐλπίδα ψυχρῶς τὴν ἐπιτροπείαν, ἐπετίμησε τῶν καθηγητῶν τὴν ἀκατονόμαστον καὶ ἀνόητον ἀντίστασιν, μὴ περιποιοῦσαν αὐτοῖς πολλὴν τιμήν, καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ δώσωσι πέρας εἰς τὴν δοθεῖσαν διαταγήν, ἄλλως ἤθελε προβῇ εἰς σκληροτέραν τινὰ ἀπόφασιν.

Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Παλαιολόγου ἐνεποίησαν αἴσθησιν εἰς τοὺς καθηγητὰς, οἵ-

1. Ὁ Παλαιολόγος τοῦτο λέγων εἶχεν ὑπ' ὄψιν εἰδικῶς τὸ μνημεῖον, ὅπερ ἕτερος ἐπίσης φυγὰς Παλαιολόγος τῷ 1472 ἔστησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν Ἀποστόλων τῆς Ῥώμης εἰς τὸν Καρδινάλιον Βησσαρίωνα, φίλον αὐτοῦ καὶ προσάτην.

τινες ἐπὶ τέλους συνήνεσαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ μνημείου, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ προσέλθῃ ὁ Παλαιολόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, ὅπως ἴδῃ τὴν θέσιν τοῦ μνημείου, θελήσῃ δὲ καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν χαραχθησομένην ἐπιγραφὴν εἰς τὴν Σύγκλητον, ἵνα ἐπιφέρῃ καὶ αὕτη γνώμην. Ὁ Παλαιολόγος, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ ἐξάρῃ τὴν νίκην του κατὰ τῆς ἀρχαίας βοημικῆς συμμορίας τῶν καθηγητῶν, ἀπεδέχθη τοὺς ὅρους τούτους, μεθ' ἃ ἀμέσως ἔδωσεν εἰς τὸν λιθοξόον τὸ σχέδιον τοῦ μνημείου καὶ ἔστησεν αὐτὸ τῷ 1568.

Τὸ μνημεῖον ἀπετελεῖτο ἐξ ἐπιτυμβίου λίθου ἐξ ἐρυθροῦ μαρμάρου τοῦ Σλίβενερ, μήκους τριῶν πήχεων καὶ πλάτους δύο, μετὰ περιζώματος εἰς τὰς τέσσαρας πλευράς. Πρὸς τὰ ἄνω ἐξεικονίσθη ὁ τεθνεὼς Κολλῖνος, ἀναγινώσκων τὸν Ὅμηρον κάτω τῆς καθέδρας· ἐπὶ τοῦ εἰς χεῖράς του βιβλίου εἶχον ἐγγραφῆ ἑλληνιστὶ ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀδυσσείας καὶ τὸ τέλος τῆς Ἰλιάδος, ἄνω δὲ τοῦ ἀπεικάσματος τούτου ἡ ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ «ἐν τοῖς ἄκροις ἡ νίκη». Ἐπὶ τῶν δύο δὲ πλευρῶν ἀνυψοῦντο κλάδοι δάφνης, ἔχοντες ἐπὶ ἑκάστου τῶν φύλλων ἀνὰ ἓν γράμμα· πάντα δὲ τὰ γράμματα συνενούμενα ἀπετέλουν τοὺς ἑπομένους στίχους· ἐν μὲν δεξιᾷ

Hoc tibi pro meritis posuit Colline Jacobus
Ille Palæologus, nobilis exilio.

(«Σοὶ τόδε κατ' ἀξίαν ἤγειρε, Κολλῖνε, ὁ Ἰάκωβος ἐκεῖνος ὁ Παλαιολόγος, ὁ πασίγνωστος ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ αὐτοῦ»).

Ἐν ἀριστερᾷ δὲ

Tu peregrinantem coluisti tempore iniquo,
Accipe amicitiae pignora grata meæ.

(«Σύ, ὃς ἐμοῦ τοῦ περιπλανωμένου ἐπεμελήθης ἐν χρόνῳ χαλεπῷ, δέχθητι τῆς ἐμῆς φιλίας εὐγνώμονα τεκμήρια»).

Κάτω δὲ ὑπῆρχε τέλος ἐκτεταμένη ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ ἡ ἑξῆς· «Ὁ Θεὸς ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει· Ματθαίῳ Κολλίνῳ Σοτερίνᾳ ἐκ Γουριμενσίου, φιλοξένῳ ἀνδρὶ, φίλῳ τῶν Ἑλλήνων καὶ διδασκάλῳ τῆς ἑλληνικῆς, ἔστησε τὸ μνημεῖον τοῦτο ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν φιλίας ὁ Ἰάκωβος Ὀλυμπιάδιος Παλαιολόγος, φυγὰς, γεννηθεὶς ἐν Χίῳ, παρανόμως ἐνώπιον δικαστηρίου ἐγκαλούμενος, πανταχόθεν διωκόμενος, καὶ εἰς Βοημίαν ὡς φυγὰς προσελθών, ἔνθα ἔτι καὶ νῦν ζῇ ἐν δυσχερείαις, ἐν ἔτει 1568[1]».

Τὸ οὕτως ἀποτελεσθὲν μνημεῖον ἐστήθη ἐν τῷ ἀναγνωστηρίῳ· ἀλλὰ κατὰ τὴν 17 ἑκατονταετηρίδα πιθανῶς μετεκομίσθη ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Καρολινείου Πανεπιστημίου, ὅπου εἶδεν αὐτὸ ὁ Βαλβῖνος[1]. Πρὸ πεντήκοντα δὲ ἐτῶν τὸ μνημεῖον τοῦ το, τὸ διὰ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου καὶ τῆς μὴ καταλλήλου θέσεως αὐτοῦ ἐν τῇ αὐλῇ ἱκανῶς φθαρὲν, φυλάσσεται ἐν τῷ προδρόμῳ τοῦ πρώτου πατώματος τῆς οἰκοδομῆς.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

Α. Μαλιαρακης.

1. Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην τὴν ἑλληνικὴν μετεφράσαμεν, καθὼς καὶ τὰς ὀλίγας λέξεις τὰς ἑλληνικὰς τὰς ἄνω τοῦ μνημείου· ὁ συγγραφεὺς δὲν παρέθεσε τὸ ἑλληνικὸν κείμενον· δὲν ἠδυνήθημεν δὲ καὶ ἡμεῖς νὰ εὕρωμεν τοῦτο ἀλλαχοῦ. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Βαλβίνου, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον κατωτέρω, δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ. Σ. Μ.

1. Λόγιος Ἰησουΐτης (1611-1689). Ἔγραψε πλὴν ἄλλων Epitome historica rerum Bohemicarum. Σ. Μ.

ΕΘΙΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Ἐν Μάνῃ οὐχ ἧττον τῶν ἀνδρῶν καὶ πολλαὶ γυναῖκες διεκρίνοντο ἐπ' ἀνδρείᾳ, διὸ καὶ μεγίστου ἀπήλαυον σεβασμοῦ.

Μανιᾶτις γυνή, ἀναλαβοῦσα ἐν τῇ συμπλοκῇ τὰ ὅπλα τοῦ πεσόντος υἱοῦ της ἐφώνησεν αὐτῷ· «Κοιμοῦ, τέκνον μου· ἐγὼ κρατῶ τὴν θέσιν σου».

Τὰ ἐνδύματα τῶν ἐν πολέμῳ θνησκόντων ἐδεικνύοντο ἐν τῇ ἀγορᾷ εἰς τὰς μητέρας αὐτῶν, καταφαίνοντα ὅτι ἔπεσον πάντες ἐπὶ τοῦ στήθους φέροντες τὰς πληγάς· τὰ ὅπλα αὐτῶν ἐκαίοντο· ἀπηγορεύετο δὲ πᾶσα ἐξωτερικὴ καὶ θορυβώδης πένθους ἐπίδειξις.

Κατὰ πανάρχαιον ἐν τῇ Μάνῃ ἔθος οὐδεμία ἐγίνετο καταδίωξις τῶν ἡττηθέντων ἐχθρῶν. Ἐτηρεῖτο δ' ἴσως οὕτω ὑπαγόρευσίς τις τῆς πολιτικῆς, διότι οἱ κάτοικοι οὐδέποτε ἦσαν πολυάριθμοι, καὶ ὤφειλον νὰ ἀποφεύγωσιν ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας.

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν τῆς μανιατικῆς κατηχήσεως·—«Τίς εἶσαι;» ἡ ἐντελὴς ἀπάντησις εἶνε: «Ἐλεύθερος ἀνήρ».—«Ποῦ στηρίζεται ἡ ἐλευθερία σου;—«Εἰς τὴν ἀνάμνησιν τῶν προγόνων μου».—«Ποῖοι ἦσαν οἱ πρόγονοί σου;» — «Σπαρτιᾶται». — «Ποῖα εἶνε τὰ καθήκοντα τοῦ Μανιάτου;»—«Σέβας πρὸς τοὺς γέροντας καὶ τὰς γυναῖκας, περίθαλψις τῶν γονέων, σκέψις πρὸ τῆς ὑποσχέσεως καὶ πίστις περὶ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ἐκδίκησις τῶν προσβολῶν καὶ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας, ὡς μεγίστου ἀγαθοῦ, μέχρι θανάτου».

Ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὴν τελετὴν γάμου, αἱ φίλαι τῆς νύμφης ἀναρτῶσιν ἀπὸ τοῦ στύλου τῆς νυμφικῆς κλίνης τρεῖς στεφάνους, ἕνα ἀκάνθινον, ἄλλον ἐκ μυρσίνης καὶ τρίτον ἐξ ἀνθῶν πορτοκαλλέας· καὶ αἱ μὲν ἄκανθαι σημαίνουσι μακρὸν βίον καὶ καρτερίαν πρὸς τὰς μερίμνας τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ δὲ μυρσίνη καὶ ἡ πορτοκαλλέα τρυφερὸν καὶ διαρκῆ τὸν ἔρωτα τῶν μελλονύμφων, ὡς τὰ ἀειθαλῆ αὐτῶν φύλλα. Ὅτε δὲ τὴν ἑπομένην ἡμέραν ὁ νυμφίος παραλαμβάνει ἐν πανηγυρικῇ πομπῇ τὴν νύμφην ἵνα ὁδηγήσῃ αὐτὴν εἰς στέψιν, αὕτη ἀνθίσταται μὲν τὸ κατ' ἀρχὰς δακρύουσα νὰ παρακολουθήσῃ τὴν πομπήν· εἶτα δὲ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ νυμφαγωγοῦ: «Ἄστε την γιατὶ κλαίει», ἀπαντᾷ «πάρτε με κι' ἀς κλαίω».

ΕΙΔΙΚΡΙΝΕΙΑ ΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ

[Ἐκ τοῦ ῥωσσικοῦ].

Πρὸ τοῦ γάμου.

Ἂς ὁμιλήσωμεν ὀλίγον, φιλτάτη! Νὰ σ' ἀκροάζωμαι, νὰ μεθύω μὲ τοὺς λόγους σου, αὐτὴ εἶνε ἡ μόνη μου εὐχαρίστησις.

—

Νὰ ζήσω ἄνευ σοῦ δὲν δύναμαι καὶ δὲν θέλω, φιλτάτη μου! Σὲ ἢ τὸν θάνατον.

—

Τὴν ἀγάπην σου ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος καὶ μὲ τὴν ζωήν μου νὰ πληρώσω! Διάταξε μόνον, καὶ ἐγὼ τὸν κόσμον ὅλον θέτω πρὸ τῶν ποδῶν σου. Ὅταν θὰ γείνῃς σύζυγός μου, οὐδέποτε θέλεις ἀκούσει παρ' ἐμοῦ δυσάρεστον λόγον.

—

Σὲ μόνον αἰώνια θὰ ἀγαπῶ! Σὺ εἶσαι δι' ἐμὲ τὸ πᾶν! Ποτὲ τὸ βλέμμα μου δὲν θ' ἀτενίσῃ ἄλλην γυναῖκα! Τὸ σύμβολον μου: «Πίστις μέχρι τάφου».

—

Ὁποία ἡδονὴ νὰ χορεύῃ τις μετὰ σοῦ, καὶ νὰ μεθύῃ μὲ τὰ ἀγγελικὰ βλέμματά σου!

—

Μετὰ σοῦ, ἄγγελέ μου, ἐγὼ εἶμαι ἕτοιμος νὰ πεινάσω. Μετὰ σοῦ θὰ εἶμαι εὐτυχὴς καὶ εἰς ἔρημον νῆσον.

—

Διὰ σὲ ἐγὼ τὴν γῆν μεταμορφώνω εἰς παράδεισον, τὸν δρόμον σου ἐγὼ τὸν πληρῶ μὲ ἄνθη, ἀνὰ χεῖρας θὰ σὲ φέρω πάντοτε.

—

Ὁ δοῦλός σου θὰ εἶμαι ἐγώ· διαταγὴ θὰ εἶνε δι' ἐμὲ καὶ ἡ παραμικρὰ ἐπιθυμία σου, θὰ τὴν μαντεύω εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ μόνη μου χαρὰ νὰ σὲ ὑπακούω.

—

Σήμερον ἐγὼ θὰ σοῦ φέρω τὴν νέαν ἔκδοσιν τοῦ «Ρωμαίου καὶ Ἰουλίας».

Ἀναγίνωσκε, Ἰουλία μου, καὶ ἐνθυμοῦ τὸν Ρωμαῖόν σου.

—

Μὴ ὁμιλεῖς οὕτω, φιλτάτη μου! Ἐγὼ ποτὲ δὲν ψεύδομαι· ἄνευ σοῦ ζωὴ δὲν ὑπάρχει δι' ἐμέ. Ἐὰν σύ, ὁ Θεὸς φυλάξοι, ἀπέθνησκες, ὁ αὐτὸς τάφος ἤθελε δεχθῆ καὶ ἐμέ.

—

Ποτὲ, ποτὲ δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ ἀνήκω εἰς ἄλλην! Ὄχι, ποτέ. Ἄνευ σοῦ δὲν θὰ ἠδυνάμην νὰ ὑπάρξω.

Ἐν Μαριανουπόλει.

Μετὰ τὸν γάμον.

Τρομερόν! Εἰς ὅλα σὺ πρέπει ἀφεύκτως ν' ἀνακατόνεσαι. Θεέ μου! Ποτὲ δὲν δύναται νὰ σιωπήσῃ οὐδὲ πρὸς στιγμήν.

—

Πόσον εἶνε εὐτυχεῖς οἱ ἄγαμοι! ὁ ἔγγαμος βίος δὲν ἀξίζει οὔτε βελόνην.

—

Θεέ μου! Μήπως ὁ τίμιος ἄνθρωπος δύναται νὰ ὑποφέρῃ παρόμοια ἔξοδα. Ἤδη πάλιν νέον πῖλον. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο εἶνε ἀνυπόφορον.

—

Πάλιν γρύνιαις; Ἐγὼ σοῦ εἶπα ἑκατὸν χιλιάδαις φοραῖς, ὅτι ἐπισκέπτομαι τὴν Α... ἁπλῶς ὡς συμπατριώτιδα. Εἶναι μόνη ἡ δυστυχὴς χωρὶς προστασίαν. Ἰδοὺ τὸ πᾶν!

—

Σὺ γνωρίζεις ὅτι χορεύω χωρὶς ὄρεξιν, ὅτι ὁ χορὸς μοῦ προξενεῖ δύσπνοιαν. Ὄχι! Ἐγὼ θὰ καθίσω νὰ παίζω, καὶ σὺ παρατήρει.

—

Τί ἔκαμες ταῖς παντούφλαις μου; Ποῖος διάβολος ἐλέρωσε τὸ φόρεμά μου; Τί σκέπτεσαι, ἐπεθύμουν νὰ μάθω.

—

Πάλιν θεωρεῖον εἰς τὸ θέατρον! Ἀκόμη μὴν δὲν διῆλθε ποῦ εἴμεθα εἰς τὸ... Μήπως νομίζεις ὅτι εἶμαι Ῥότσχιλδ;

—

Φώναξε τὴν ὑπηρέτριαν νὰ σοῦ πλησιάσῃ τὴν καθέκλαν. Ἐγὼ, τῇ ἀληθείᾳ, ἐβαρύνθην.

—

Ἀληθῶς, φρονιμώτερον θὰ ἦτο ἀντὶ ἀθλίων μυθιστορημάτων ν' ἀναγινώσκῃς συχνότερα τὸ βιβλίον τῆς μαγειρικῆς. Τὰ χρήματα πετοῦν, καὶ φαγητὸν ποτὲ τῆς προκοπῆς δὲν ἔχομεν.

—

Μετὰ βαθείας λύπης γνωστοποιοῦμεν εἰς τοὺς φίλους καὶ γνωρίμους τὸν θάνατον τῆς συζύγου Ν. Ν. Παρακαλοῦμεν τοὺς εὐαρεστουμένους ἐκ τῶν φίλων... κτλ.

—

Εἰδοποίησις. Νέος χῆρος, κάτοχος καλῆς περιουσίας, ἐπιθυμεῖ νὰ νυμφευθῇ ἐκ νέου.

Η ΤΡΑΠΕΖΑ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

Ἡ Ἐφημερὶς τῆς Βορείου Γερμανίας δημοσιεύει τὰς ἀκολούθους πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐτρέφετο ὁ Μέγας Φρειδερῖκος·

Τὰ παρατιθέμενα ἐν τῇ τραπέζῃ Φρειδερίκου τοῦ Β' φαγητὰ δὲν ἦσαν μὲν ὅλως ἐξαίρετα, ἀλλ' ἐκλεκτά. Συνήθως ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ 8 φαγητά, ἐξ ὧν 4 γαλλικά, 2 ἰταλικὰ καὶ 2 προπαρεσκευασμένα κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ βασιλέως καὶ συμφώνως πρὸς τὰς ἰδίας αὐτοῦ δδηγίας. Ὁ Φρειδερῖκος συνείθιζε νὰ λέγῃ· *Ὅστις δὲν ἀρκεῖται εἰς 8 φαγητά, οὔτε μὲ 80 θὰ ηὐχαριστεῖτο.*

Ἐνῷ προεγευμάτιζεν ἐσημείωνε διὰ μολυβδοκονδύλου τὰς ἐπὶ τῶν διαφόρων φαγητῶν παρατηρήσεις του, ὅπως ποιήσῃ λόγον περὶ αὐτῶν εἰς τὸν ἀρχιμάγειρον, ἅμα ἐξερχόμενος τοῦ ἑστιατορίου.

Φρειδερῖκος ὁ Β' εἶχε 12 μαγείρους, οὓς ἐπλήρωνεν ἀδρῶς, ἕκαστος δὲ αὐτῶν εἶχε εἰδικότητά τινα. Πάντες οὗτοι ἦσαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιτρικλίνου τοῦ βασιλέως κ. Νοέλ. Τὰ σκεύη, ὧν ἐποίουν χρῆσιν, ἦσαν ἐκ καλῆς πορσελάνης. Δὲν ὑπῆρχον ἐπιδόρπια, ἐκτὸς τῶν ὀπωρικῶν. Ἐκ τῶν οἴνων ὁ Μέγας Φρειδερῖκος ἠγάπα πρὸ πάντων τὸν τῆς Βορδιγάλλης καὶ τῆς Μοζέλλης. Ἔπινε δὲ συνήθως μίαν φιάλην οἴνου εἰς ἕκαστον γεῦμα συγκιρνῶν αὐτὸν μετὰ ὕδατος.

Ἀπέφευγε τὸν οἶνον τοῦ Ῥήνου ἕνεκα τῆς ἀρθρίτιδος. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ βασιλικοῦ μαγειρείου ἀνήρχετο ἐτησίως εἰς 12,000 τάλληρα. Διὰ τοῦ ποσοῦ τούτου ἔδει νὰ χορηγῶνται 8 φαγητὰ εἰς τὴν βασιλικὴν τράπεζαν καὶ 8 εἰς τὴν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Αὐλῆς. Πρὸς τούτοις τὴν μὲν μεσημβρίαν εἰς τρεῖς, τὸ δὲ ἑσπέρας εἰς δέκα ἢ δώδεκα ὑπηρέτας, καθὼς καὶ κρέας κρύον εἰς τοὺς βασιλικοὺς κύνας. Ὅτε ὁ Φρειδερῖκος προσεκάλει εἰς τὸ δεῖπνον αὐτοῦ διακεκριμένους ξένους, παρετίθεντο φαγητὰ μέχρι 30, ἅτινα δὲν συμπεριελαμβάνοντο εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμόν.

Ὁ βασιλεὺς ἔγραφεν ἡμέραν τινὰ τοῦ 1740 εἰς τὸν ταμίαν αὐτοῦ **Fredersdorf**· «Εἶμαι λίαν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς μαγειρικῆς αὐτῶν, ἀλλ' οἱ μάγειροι δὲν πρέπει νὰ κλέπτωσι τὸ ἥμισυ τῶν χρημάτων εἰς τὸ ὀψώνιον. Οὕτω δαπανῶσι καθ' ἑκάστην 2 τάλληρα περιπλέον. Σὲ βεβαιῶ ὅτι ἡ τροφὴ ἡμῶν δὲν εἶνε πολυέξοδος, ἂν καὶ καλή». Ἐν τινι λογαριασμῷ τῆς 9 Νοεμβρίου 1734 ἦτο ἐσημειωμένη ἡ ἔκτακτος δαπάνη 25 ταλλήρων, 10 μάρκων καὶ 1 1[2 ἑκατοστῶν, ὁ δὲ Φρειδερῖκος ἔγραψεν εἰς τὸ περιθώριον· «Ἔκλεψαν, διότι εἰς τὴν τράπεζαν ἔφερον 100 ὀστρείδια ἀξίας 4 ταλλήρων, τὸ γλύκισμα ἐστοίχισε 2 τάλληρα, τὸ ἤπαρ 1 τάλληρον, τὸ ψάρι 2 τάλληρα, τὸ ῥωσσικὸν γλύκισμα 2 τάλληρα, τὸ ὅλον 11 τάλληρα. Τὰ λοιπὰ εἶνε κλοπή. Ἐπειδὴ σήμερον παρετέθη ἓν φαγητὸν περισσότερον, ἡ *ἀρίγγα* καὶ τὰ πιζέλια, ὅπερ δὲν στοιχίζει πλέον τοῦ ἑνὸς ταλλήρου, ἡ γενομένη δαπάνη ἀναβαίνει ἐν ὅλῳ εἰς 12 τάλληρα, πᾶν δὲ ὅ,τι ὑπερτερεῖ τὸ ποσὸν τοῦτο, ἐκλάπη αὐθαδῶς. — *Φρειδερῖκος*».

Α*

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Διάλογος πάππου καὶ ἐγγονοῦ:

— Παππού, κλεῖσε, σὲ παρακαλῶ, τὰ 'μάτια.

— Γιατί, παιδί μου;

— Γιατὶ ἡ μαμὰ ἔλεγε χθὲς 'ς τὸν *μπαμπὰ* πῶς 'σὰν *κλείσῃς τὰ 'μάτια* θὰ πᾶμε νὰ κατοικήσουμε 'ς τὸ 'δικό σου τὸ σπῆτι.

*
* *

Ὁ κ. Ζ... ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἄρτι ἐλθὼν καὶ ὁ κ. Β... ἰατρὸς ἐν Ἀθήναις ἀποφασίζουν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ νεκροταφεῖον. Φθάνουν. Ἀλλ' εἰς τὴν θύραν τοῦ νεκροταφείου ζήτημα ποῖος θὰ διέλθῃ πρῶτος.

— Περάσατε, σᾶς παρακαλῶ, λέγει ὁ ἰατρός.

— Ὄχι δά.

— Τὸ ἀπαιτῶ, ἐπαναλαμβάνει ὁ Β.

— Τότε ὑπακούω... εἴσθε 'ς τὸ σπῆτί σας.

*
* *

Ὁ κ. Φ... ἔχει κόρην εἰς ὥραν γάμου, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἀσχημία ἀποδιώκει τοὺς γαμβρούς.

Τοῦτο τὸν λυπεῖ πολύ.

Ἀλλὰ προχθὲς ὁ κ. Φ. φθάνει περιχαρὴς εἰς τὸ καφενεῖον.

— Φίλε μου, νομίζω ὅτι ἔβαλα 'ς τὸ χέρι ἕνα γαμβρὸν περίφημον.

— Ἀ! εἶνε καθὼς πρέπει, πλούσιος; μὲ ἱκανότητα;

— Ἀκόμη καλλίτερα... εἶνε τρομερὰ μύωψ!

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

*** Πολλοὶ ἐμέμφθησαν τὴν τύχην ὡς τυφλήν, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ὑπερβαίνουσι κατὰ τοῦτο τὴν τύχην. Ὅσοι προσεκτικῶς παρατηροῦσι τὸν πρακτικὸν βίον θέλουσιν ἴδει ὅτι ἡ τύχη βοηθεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐργατικούς, ὡς καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα βοηθοῦσι συνήθως τοὺς ἐμπειροτέρους ναυτικούς. Τὰ κοινότερα προτερήματα, οἷα ἡ φρόνησις, ἡ προσοχή, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐπιμονή, πολλάκις ὠφελοῦσι πρὸς ἐπίτευξιν καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀντικειμένων περὶ ὅσων ἐρευνῶσιν οἱ ἄνθρωποι.

*** Τὰ χρήματα πλειοτέρας ἐφόνευσαν ψυχὰς ἢ τὰ ὅπλα σώματα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Καραϊσκάκη ἐνέπνεε τοσοῦτον τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε παροιμιωδῶς κατήντησε νὰ λέγεται ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ τῶν ταχέως φευγόντων: «Ποῦ τρέχεις, μωρέ, 'σὰν νὰ σὲ κυνηγοῦσε ὁ Καραϊσκάκης;»

ΑΘΗΝΗΣΙ,— ΤΥΠΟΙΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΑΛΑΤΕΙΑ «ΣΜΟΝΟΙΑΣ».